

S E R M O
DE LA S. CONQVISTA
DE LA MOLT INSIGNE,
NOBLE, LFAL, E CORONADA
CIVTAT DE VALENCIA.

PREDICAT

EN LA SANCTA ESGLESIA
Metropolitana de dita Ciutat a 9. de Octubre, any 1666. dia del Invictissim Bisbe, y Martir Sanct Donis, per lo R. Docttor Gaspar Blay Arbuxech, Prebere de la Real Congregacio del Oratori de Sanct Felip Neri de Valencia, en occasio ques traguer novament en la Processo general la augusta Espasa, eo, Tizona del Serenissim Senyor Rey En Iaume el Conquistador.

D E D I C A T

A LA MATEIXA NOBILISSIMA CIVTAT
per lo Doctor Graniel Verdù, Rector de la Villa de Xulilla, Comissari de la sancta Inquisicio, y Penitencier dels molt Illustres Senyors Canonges de dita sancta Esglesia.

Impres en Valencia, per Geroni Vilagrifa, Impressor de la Ciutat, junt al moli de Rovella. Any 1666.

APROVACIO D E D O N I U S E P D E C A R D O N A ;
Mestre en Filosofia, Doctor en sacra Teologia, Degà, y
Canonge de la sancta Metropolitana Esglesia
de Valencia.

DE orde, y comissio del molt Illustre, y Reverent senyor D. Iusep Barberà, per la gracia de Deu, y de la sancta Sede Apostolica Bisbe de Maronez, Canonge de la sancta Esglesia Metropolitana de Valencia, y per lo Illustre, y molt Reverents Senyots Capitol, y Canonges de dita sancta Esglesia, en lo espiritual, y temporal, en la presente Ciutat, y Diocesis de Valencia, Oficial, y Vicari general Sede vacant : viu, y regonegi lo Sermò de la Conquista de Valencia, q lo dia de Sant Donis predicà en la Esglesia Metropolitana de aquesta Ciutat lo Doctor Gaspar Blay Arbuxech, Prevere de la Real Cògregacio del Oratori de Sant Fe-
lip Neri ; y haventlo be mirat, y admirat, em recor-
di de aquella Maxima de Cicerò, citat per Quintilià: *Quintilia.
Eloquentiam, qua admirationem nō habet, nullam iudico.* Esta
fi ques pot dir eloquencia, puix tots, tant al oirlo, quant al legirlo, estam assombrats, considerant la proprietat, y facundia ab que parla la nostra llengua materna. Y si la major gloria consistix en ajustar, y vnir en vna oracio delit, y utilitat, com ho canta aquell vers: *Omnis tulus punctum, qui miscuit utile dulci.* Lo autor ha conseguit ella felicitat; si ohim al nostre Espanyol Seneca; *Lettiocerta pro sene-
cione, varia delectat.* En est Panegirich se vñixen les dos coes ab molta proprietat. Perq primerament nos proposa a la vista la vera, y constant historia, cada any repetida, mes nunca fins hui tan clara, distincta, y ceñidament; de tot lo q li passà al Rey Don Jaume en lo siti, y conquista de nostra Ciutat de Valencia: y ab singularitat la Espanya del dit Serenissim Rey q ha manifestat est any la molt Ilustre Ciutat, ab la qual lo nostre valeròs Princep alcançà tan illustres victories dels Sarrahins; que si a Alexandre el pintà Plutarch ab un lham en la na dreta en conte de espasa, la nostra Tizona posada en la dreta del Rey Don Jaume el Conquistador, fonch lham peral Rey Zaén, y tota la Morisma de Valencia, y altres Regnes. Raho es donchs que ixca en publich, y es colloque en lo Temple arma tan victoriofa, pera que tots los Fels admiren la defensa de la Religio, lo

amparo de la Església , la protecció dels Christians , il·lació dels infels Sarraïns , is animen a donar gràcies a Déu per tant senyalats beneficis. Acció tan racionabla, que la barbara Gentilitat regonegué ser deguda a sos Deus, legions Pausanies: *In Iovis Templo Pelopis ensis conspiciebatur, capulo aureo elaboratus.*

Pausa. ap. Thea. V. H. Y si conforme diu Antoni Brisia en los Comentaris simbolichs, vna espasa entre lliris, y flors ab lo lema: *Consilio firmata Dei,*

fonch geroglific del patrocini que tenia vna Verge del Regne de França: *Gladius, sive ensis coronatus cum duobus lilijs splendentibus, & cum titulo; Consilio firmata Dei, significat protectionem quam assumpsit Virgo quadam Aurelia-za de Regno Gallico.* Quant mes be ajutada es aquesta doctrina a la nostra espasa , que lo Rey Conquistador deixà entre lliris, y flors, q son los jardins de Valencia. Y si miram lo titol , a qui millor li quadra que al Rey Don Jaume? que fia, y refermat ab lo consell de Déu, proposat per Sant Pere Nolasco, que li profetizà, deu anys abans la victòria de Valencia, *Consilio firmata Dei,* emprenguè animòs la conquesta de aquesta Ciutat , y Regne. Mes si miram a altra llum est Panegirich, el veurem tant texit de varietat de històries humanes , y fàgrades, de versos, sentencies de SS. Pares, y discursos aguts, que tots com abelles en un florithort trobaràn en tan varies flors molt que gustar, com canta lo Poeta,

Floribus atque vt apes iu saltibus omnia libavit;
Omnia nos istem de pascimur aurea ditta.

Luxurius. Y com no sia raho, que doctrina tan gustosa, è important sia fols oida de pas, y es perda la utilitat q esperam de aquest Sermo; puix com diu lo Filosof Cordovès:

Senecca ad Lucilium epist. 2. *Nihil tam utile, quod in transitu prossit.* Per ço, lo de parer, que no sols se pot donar licència, per no tenir res contrari a la Santa Fè Catolica, pera poderse imprimir est tan docte Sermo; sinó quel deu lo Autor eternizar en la Estampa, a fi de q en ell apendràn los doctes, admiraran los historichs, contemplaran los virtuosos, observaran los Poetes , y trobaràn los ingenis curiosos materia proporcionada a son gust. Est es lo meu sentir, en Valencia a 24. de Octubre de 1666.

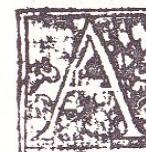
Imprimatur,
J. Episc. Vic. Crz

Don Iusep de Cardona.

A LA MOLT NOBLE, Y MOLT LEAL CORO- NADA CIUTAT DE VALENCIA.

LOS MOLT ILVSTRES SENYORS
Iusep Muñoz, y Artès, Generòs, Iurats
en Cap dels Cavallers : Iusep Luys
Gomez, Iurat en Cap dels Ciutadans:
Sebastià Borràs, Generòs: Domingo
Torrezillas: Gabriel de Liñan, Fran-
ces Ponti, Iurats Ciutadans: Geroni
Ariño Racional, Ignacio Perez Cal-
villo Sindich, tambe Ciutadans,
eterna felicitat , y
salut.

B gran demonstracio de ale-
gria, y cordial gaig ohi U.S.
dia del Invictissim Bisbe, y
Martir Sancti Donis del cor-
rent any 1666. en esta santa Metro-
poli-

politana Esglesia de Valencia, lo do-
ctissim Sermo de la sancta Conquista
de dita Ciutat, illustriSSima sempre
entre totes les de Europa en la Nobleza,
doctrina, y sanctetat, y en totes les
altres admirables grandezes, que go-
zam, fet aper lo venturossim senyor
Rey En Iaume, el Primer de Aragò,
dit lo Cõquistador, en lo any 1238. pre-
dicat per lo molt erudit Doctor Gas-
par Blay Arbuxech, Prevere de la
Real Congregacio del Oratori de Sant
Felip Neri, fundada en la mateixa
Ciutat; per veure en dit Sermo re-
novades, y publicades ab gravissim,
è innumerables auditoriles dolcissimes
antigues memories de dita sancta guer-
ra, y conquista, y dels prodigiosos, y
celestials favors, que reberen visible-
ment en aquella les Catoliques armes
de dit Serenissim senyor Rey de glorio-
sa memoria, que desterraren de aquest
tan delicios Parays de Valencia les
horriblestenebres, errors, y barbarase-
cta de Mahoma, y plantaren ab tota feo-
licitat

licitat nostra sancta Fè, y ley de Iesu
Christ Senyor, y Redemptor nostre: çò
es, la miraculosa invencio de la precio-
sissima, y Angelical Imatge de nostra
Senyora SS.^{ma} del Puig, primera Patro-
na de sta insigne Ciutat, y Regne de Va-
lencia; lo portentos socors del valero-
ssim Martir Sanct Jordi, Patro anti-
quissim de les Armes de la sancta, è
universal Esglesia, y especialment dels
Serenissims Senyors Reys de la Coro-
na de Arago, en aquella celebrada ba-
talla del dit Puig de Cebolla, co Enesa;
y lo dichòs complement de aquella
grau profecia, que feu al mateix senyor
Rey Conquistador, deu anys abans,
lo seu charissim parent, Capellà,
Conseller, Predicador, y Confessor
Sant Pere Nolasco, Patriarca de la
sagrada, Real, y Militar Orde dels
Redentors de Nostra Senyora de la
Misericordia, y Merce, dit per exce-
lencia en aquell temps lo Profeta de la
Espanya Tarragonense, animant a sa
Magestat per la empressa de dita Cõ-
quista,

quista, y asegurantli de part de Deu la
victoria, y assistint personalment a esta
S. Guerra, ab molts esforçats Cava-
llers Religiosos de dita Real Milicia
Mercenaria, com tambe havia assistit
abans a la conquesta del Regne de Ma-
llorques, y en apres assisti a les conquis-
tes dels Regnes de Murcia, Granada,
y Sevilla ab los dits seus Cavallers,
profetizant sempre les vitories. Fonch
molt gran alegria de tots veure dit dia
de sanct Donis en la Processo general,
que el senyor Racional desta Ciutat
portava davant del Estandart de la
Conquista, y Rat penat, la Real Espa-
sa. eo Tizona, que servia al mateix se-
ñor Rey En Jaume per a la dita Con-
quista de Valencia, y que quant se pre-
dicava en dita Esglesia Metropolitana,
estava colocada estapreciosa joya molt
honorificament al costat del Altar major
en la part del Evangel, damunt de un
bufet ricament adornat, a vista de tots,
y prop de dit Estandart: sabent tambe
que U. S. a instancia del R. Pare Mes-
tre

tre Fr. Gregori Ruiz de Monserrat,
Toledà, conventual del Real Mones-
tir de dit a celestial Religio en esta Ci-
utat, ha fet en lo present any una molt
prudèt, y lloable determinacio de trau-
re, y portar perpetuament en la ma-
teixa conformitat, la dita Espasa Real
en totes les processions dels dies dels
gloriosos, y constantissims Martirs
Sandt Donis, y Sanct Jordi, cosa que
en jame se ha fet fins lo any present: y
pareix disposicio del Cel, que avent
esforçat esta Espasa contra els ene-
michs de la Fè lo esperit profetich de
dit sanct, y verginal Patriarca Nolas-
co, ixques ara un fill del mateix glo-
rios Fundador, que ab lo seu fervoròs
zel procuràs donar a esta Tizona esta
gloria. Per orde de U. S. y per los mo-
tius referits, y grā amor, que yo, y tots
los meus devem al dit Invictissim se-
ñor Rey En Jaume, per haverse dig-
nat de honrarlos ab molts favors; be-
soplicat al dit Doctor Arbuxech, quem
dona lo Sermo per a estamparlo, y pe-

ramostrar, que tinch molt bona elec-
cio, y gust, posse el mateix Sermo im-
pres en la ma, y favor de U.S. entenēt
que serà est servey mol agradable.
Goze U.S. molts llarchs sigles totes
les prosperitats espirituals, y tempo-
rals, que yo desitje.

De V.S.molt humil Capellà.

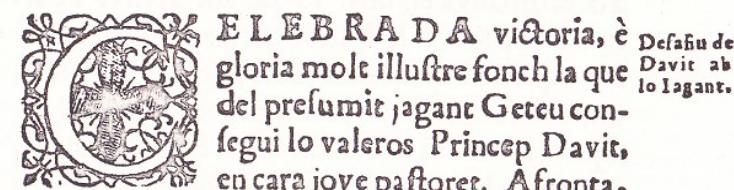
El Doctor Gabriel Verdù.

SER.

S E R M O D E L A S A N C T A C O N Q V I S T A D E V A L E N C I A , Y D E L A Augusta Espasa del señor Rey Don laume.

*Ne terre amini ab his, qui occidunt
corpus. Ex Evang. lect. Lucæ
cap. 12.*

E L E B R A D A victoria, è gloria molt illustre fonch la que del presumit jagant Geteu consegui lo valeros Princep Davit, en cara jove pastoret. Afronta-va cada dia per lo mati, y vespre aquell torreò de carn, aquell promontori de soperbia, aquell Micalet de arrogancia, Goliath, lo exercit del Rey Saul, y poble escollit de Deu, desafiantlo, amenaçantlo, y espavorintlo. Lo descompost de la greña, lo descompassiat dels passos, lo fe- ròs del gest, lo cruel, y espantòs dels ulls, lo des-

Desafiu de
Davit ab
lo Jagant.

B 2

pro-

2

proporcionat del cos, lo reluent de les azerades armes, lo arrogant, sobre crù, de les paraules tenia tan acovilats los nobles pits, è bellicosos animos de aquell poble Israelitich; que ningú fonch may gosat de eixir al desafiu ab lo terrible Filisteu.

Quant Davit, Pastor noble, è animòs, ab lo zel del honor de Deu, ab lo dolor del oprobi de la sua Patria, ab lo ardèt amor de son Rey Saul, ixque determinat a la campanya, Pigmeu contra Hercules, formiga contra vna torre, y humil comello contra vn cedre racional, sens mes armes, que vn gayato, vna fona, y cinch vives codices pedres, que del torrèt triades havia. Ixen a la campanya els dos, lo Iagant armat de alta arrogancia; lo Pastor de virtuosa humilitat: aquell ab armes azerades, aquest ab forces, que Deu li havia dedes: invocant a son fals idol aquell; invocant lo ver Deu dels exercits aquest, quant a saho escull vna de les cinch pedres, encaixala eu la fona, tornejala sobre el cap, com qui es coronava ja segur de la victoria: despàra Davit, esclafix la fona, engasta en lo front altiu la pedra, q li penetrà fins al cervell: tremola el Iagant, bamboleja el cos, dona vn vayve, cau postrat en terra, arremet lo Pastor, trauli el colltell de la baina, segalil cap, y en senyal de la victoria

victo-

3
victoria el portà a Ierusalem, cantenli la gala, du les armes a son Tabernacle, mes la espasa al Tabernacle de Deu, que estava a la saho en Nobe, penjala junt al Altar, y Arca del Señor, com apres li dix lo Sacerdot Achimelech: *Ecce hic gladius Goliath Philistæi, quem percussisti in valle Terebinthi.* Repara el Tostat, gloria illustre dels ingenis de Espanya: que es la causa de que les altres armes du Davit al seu Tabernacle, el cap presenta en Ierusalem, y la espasa del Filisteu, instrumèt menys ruidós de la victoria, presenta en lo Tabernacle de Deu, q era en aquell temps lo Temple, y lloch de oracio? Y respondeatament al nostre intent: *Positus est gladius David in tabernaculo propter duo. Primò propter ipsum David, quia David superaverat Philistæum non in fortitudine sua, sed à Deo adiutus: ideo posuit gladium in tabernaculo ad recognitionem huius beneficij a Deo sibi præstiti; ideo dabat hoc ei in munere: Secundò propter Israelitas; nam quando intrabant sanctuarium videbant ibi gladium Goliath, & recordabantur quod Deus eis victoriae beneficium contulisset: ideo surgerent in divinam laudem. Ex hoc apparet licetum esse militibus in templo nostro, sive in quicunque Ecclesia relinquere signa virtutis suæ in armis; qui per hoc significant, quod magnifica gesta, quæ haberunt in armis ex Dei beneficio effecti sunt. Grans parau-*

<sup>1. Reg. e.
12.</sup>

<sup>Aluens
hic.</sup>

<sup>Que es li-
cits, y de-
cent als
Christians
presentar
les armes
a Deu en
les Esgle-
sies.</sup>

4

paraules de la gloria de Àvila , en aprobadio, è abono de la heroica accio de nostra Ciutat , en collocar hui la espasa Tizona de son invictè Rey en lo presbiteri del Altar major de esta sancta Esglesia, junt a la arca de la Verge sanctissima Maria Mare de Deu, è junt al Manna del Sanctissim Sacrement. Diu aixi est Autor : Fonch collocada la Espasa de Davit en lo Tabernacle de Deu per dos causes: La primera per respecte de Davit ; per que Davit havia vençut al llegendat Geteu, no ab la força, y valentia, sino ab lo favor, y adiutori de Deu: per tant posà la espasa en lo Tabernacle pera senyal de reconeiximent, y memoria de vtan gran benefici , que Deu Senyor nostre fetli havia, per çò li oferia est do, com a presentalla de agraiement. La segona caula fonch per respecte del poble de Israel; per que entrant los Israelites al Sanctuari possaven alora los vlls en la espasa de Goliath, ys recordaven, que la divina Magestat los havia atorgat lo benefici de tan gloria victoria : per lo qual se moguessen a tributar degudes loors al Senyor. Per hon se veu ben clar, que es llicit als soldats en lo nostre Temple, o en qual evol Esglesia deixar les armes per memoria , è seña de son valor per quāt per elles se representa, que los heroicxs, y memorables fets, q obraren en les armes,

5

mes, los conseguiren per lo favor, y benefici de Deu nostre Senyor.

Hui donchs, la molt Catolica, Pia, Noble, è Leal Ciutat de Valencia, reconeixent, è protestant , que la sancta, memorable , è gloria victoria del Serenissim Rey Conquistador es aguda, y conseguida, no tant per lo valor de les invictes armes del nostre Real Restaurador, quant per favor, è gracia del gran Deu dels exercits , è de la soberana Verge Maria Mare sua, colloca, presenta, è oferix lo coltell del altissim Rey , instrument que fonch desta in immortal victoria, en lo Tabernacle de Deu: pera que tots quants Valencians entram hui en esta sancta Esglesia ems mogam a dar gracies al Senyor per lo benefici, è favor , que per medi de est instrument fonch dignat de fer a ésta noble Ciutat.

Resolució
acertada
de la Ciu-
tat de Va-
lencia.

Mes veig tot lo auditori desitjos de oyr la historia desta conquista, q calcun any soien los sagrats Oradors relatar en aquest Pulpit, per çò la referirè breument ceñida, per tenir lloch (dites les espasades) de poder publicar los elogis, y valor desta sempre victoriosa espasa. La historia de la Conquista se aguè desta manera.

Ia lo Invictissim, è Serenissim Rey Don Jaume, Primer dest nom en Aragò, clar espill de

6

de nostres Princeps, idea de heroichs, y valerosos Capitans, gloriola emulacio dels pallats figles, lustre, y honor dels presents, y exemple vnich als de venidors, en qui florí en vn temps la generalitat de Alexandre, la valentia de Davit, lo esforç de Sanso, la bellea de Abisalò, de Salomò la prudencia, dels Celsars les victories, la pietat dels Macabeus, dels Hercules la fortalea, y la alabança de tots junts. La aquel Iosue Espanol, Annibal Aragones, Gedeo Christia è batjat Scipio havia agut revelacio, è profetica seguitat del Gran Profeta Tarragones Sancte Pere Nolasco, Confessor seu, fundador, y glorios Patriarca de la sagrada Militar Religio de nostra Senyora de la Merced redempcio de Capitu. La corroborades ses esperançes ab la miraculosa inveencio de la sagrada Imatge de nostra Senyora del Puig, davall de vna Campana. La alentat son valor en aquella gran victoria que consegui de quaranta mil moros Valencians, è Granadins, apareixentse junt al Puig de Enesa lo glorios, è invicte Martir Sancte Jordi nostron Patro, cavaller en vn cavall blanch, ab espasa en la ma, y Creu roja en lo pit, tronchant vides de moros, e perseguintlos fins al riu sech de Valencia, dit ara dels nostres lo barranch de Carraxet, quant ab celestial inspiracio, è nobles intents,

*Anima S.
Pere No-
lasco al
Rey pera
la Con-
quista.*

*Apareixen-
se S. Jordi ab
armes blà-
ques.*

*III Biu-
ter & alij.*

avent

7
avent ajustat en lo Puig de Enesa vn exercit de mil infants, cent, y quarata Cavallers de linatje, cent y cinquanta Almugavers, homes ferostebs, criats entre les penyes, vestits de pells, calçats de abarques, de semblant horrible, y animo valeros, pacients de treballs, aveats a tres dies de abstinencia, y molts de contino pelear; aplegà per la costa de la mar al Grau de Valencia, per Pasqua Florida del any 1238. determinat de situar a Valencia, marcharen de alli fins ahon està ara la Creu del Grau.

Pareguè convenient al Rey, è Capitans passar lo riu, o y encara necessari, a pesar de dossents moros de acavall, que armats escaramuçaren pera impedir lo pas, ab perduta de la vida de alguns dels nostres, si be molt pochs. Passaren lo riu Turia, ò Guadalaviar, y assentaren lo exercit a l'altra part, hon està hui vna Creu, que a la part de Levant, te prop la mar, a la part de Ponent la Hermita, ò Capella de nostra Senyora de Montolivet, a la banda del Nort lo riu, a la de migdia les almarjals de la Albufera; crech yo, que serà la Creu de la Conca; quiçà corromput lo bocable antich de la Creu de la Conquesta. Así estigué lo exercit aquella nit, mes los Almugavers, gent marcial, è bulliciosa, apenes lo Sol comença a daurar les cimes de les munta-

*Partix lo
Rey del
Puig pera
el Grau ab
mil infants,
y cent y
quaranta
Cavallers*

*Almuga-
vers sol-
dats feres
tchcs.*

*Al passar
lo riu pe-
lcan ab los
mores.*

*Planta la
primeranit
lo Reia.*

*La Rea
socbus in
Chronico.*

C nyes

8

nyes ab lo rich pincell dels seus rosos, è llamino-
fos raygs, quant ja ells agueren ocupat la alque-
ria de Ruçafa, siti de jardins, y cales de deport
dels moros nobles, y poderosos de Valencia.

Guanyen
Ruçafa.

Vist per lo Rey Don Iaume (encara que ma-
lalt dels vlls, que per les sobrades vigilies, sino
era llavantlos ab aigua calenta nols podia obrir,
Vida Bre-
ve & Re-
gim Iaume.
in Chron.
cap. 89.
com nota la historia) al instant los ague socorre-
guts abtot lo exercit, per que no ixquessien de
Valencia els moros, y els degollassen per ser
pochs. Pensat y fet; perque apenes lo Rey fonz
en Ruçafa quant amaneix que lo Rey Zaen de
Valencia ab deu mil moros de apeu, y cosa de
quatrecents de acavall, per junt a vna torre dis-
tant de Ruçafa no mes de doscents passos. En
tot aquell dia fins hora de vespres no menjà el
Rey, ni ningú del exercit mes que vn poch de
pa, y formatje, y aço estant acavall.

Exercit
del Rey
Zaen.

Rey Jacob.
cap. 91.

Lo Rey
moro no
esgolat de
per què te
dels seus
Posis lo Rey Conquistador en forma de
batalla, aixi mateix lo Rey Valencià, mirense
de front a front los vns als altres, y no gosant
acometre el Turch, al vespre es retirà a la Ciutat.
No gosà; perques rezelava dels vasalls de la
Ciutat no se li revelasé, per haverhi molts dels
apalzionats, y parcials del Rey Zeytabuzeyt,
expuls de Valècia, y ja Christia, dit en lo batisme
D. Vicent, q venia per vengarse de la tirania de
Zaen

9

Zaen, en companya del Rey Don Iaume, ab
molts moros de calitat. Cinch dies estigueren
sensdesparar vna flecha, tractant los de Valencia
de fortificarse; los nostres de atrincherar-se. Fent-
se en si forts les dos parts, lo Rey plantà lo exer-
cit en la plaça, hon era està la Creu tapiada, y la
tenda Reyal sobre vna roqueta, ò penyeta de
grava apinyada, que es hon lo Illustrissim se-
nyor Archebisbe D. Marti Lopez de Hontive-
ros, que haja bon repos, ha fundat lo molt reli-
gios Monastir de Monjes Franciscanes Descal-
ces.

Hon afe-
tà lo Rey
son Reyal

Veren les espies en vn favar quaranta moros Iren los
moros a
collir fa-
ves.
que estaven collint faves; demanaren llicencia al
Rey alguns Cavallers pera anarlos a captivar:
no volgue sà Alteza, rezelant alguna embol-
cada, ò altra traicio, ò perill. Ultimament jun-
tat Consell per hon seria millor batre els murs
de la Ciurat, foren molts de parer de dar la ba-
teria a la muralla per junt al portal de la Boate-
lla, que era la porta per hon se eixia al carrer de
Sanct Vicent Martir. Respongue el prudent
Rey, que no; perque exirien los moros per dit
portal a acometre els combatents, y a cremar Parer del
del Rey D.
Iaume.
los enginys, y maquines, y tenien molt prop
apres la retirada; que la bateria se havia de do-
nar a la muralla que estava entre dit portal de la
Bo-

C 2

Bo-

10

Boatella vers Ponent , y el portal de la Xerea , que estava hon ara estan los Sanctets , y la Congregacio , a la part de Levant , y no havia torres , ni portals de hon poguessen impedir los asalts , y bateries , y si els moros foren gosats de exir , tenien la retirada distant , y els nostres los podien alcançar , y matar . Pareguè millor aquest conseill .

*Ita Regn.
Bewier, &
B. colano.*

Trobaràs ja lo Rey ab poderosissim exercit , per haver vengut moltes companyes de Aragò , Catalunya , Castella , França , Italia , y dels moros descontents de Zaen .

*Pra. Bous.
& aliq.*

Constava lo exercit de sixanta mil infants , y mil Cavallers de Linatje , perhon se dix apres Valencia la Noble . Estaven alli dos Arquebisbes , lo de Tarragona , y lo de Narbona , lo Rey passat de Valencia Zeytabuzeyt , dit apres Don Vicent Belvis ; los dos Mestres , de Calatrava , y de Sanct Iaume de Vcles ; los Bisbes de Zaragoza , Barcelona , Tortosa , y Lleyda , Hosca , Enna , Vich , y lo elect de Segorb ; los Mestres del Temple , y del Espital , y molts Comandors , y Tinents de Mestres , y molts altres Senyors , y Prelats .

*Vide Bew.
colano, &
Chron. Re
gis Jacob.*

Començaren la bateria per la part del mur vell , que hui està al carrer de la Morera , dit lo carrer del Trabuch , junt ahon apres estiguè el por-

11

portal , que es hui la boca del carrer de les Granotes . Plantaren vn trabuch , y dos fonevols , y altres maquines , è enginys , ab que sols pogueren descrostat lo mur , mes no ferhi mes altra me .

*Rex Jac.
cap. 94.*

Illa ; hans les pedres que tiraven se emboçaven en lo terreny de la muralla , y no eren de efecte . Saltaren a laltra part del fosso los de Leyda , y romperen la paret del mur per tres parts , fent vns portells que podien entrar per cada hu dos homens a la par , y per esta valentia merci quererendar pes , y melura a Valencia , mes los moros per dins a lora els taparen , y repararen tot lo dany .

Feren vna eixida per lo portal de la Boatella los moros , a qui acometè lo Arquebisbe de Narbona ab la suagent ; lo Rey quel veu resolt de seguirlos , coneguè que avia emboscada , y enviali a dir per vn soldat , que es paras , no volguè detenirse , y el Rey en persona muntant à cavall , anà , y el sen detenir . A l girar lo Rey la bolta , volgué alçar la visera vn poch , pera veure quanta gent tenia el sitiati en aquella parr , y vn moro li desparà vna ballesta , y li acerta ab vna sageta en lo pols , que no entrant en lo test del cap , traguerà la punta a la mitat de la cara sobre la cella Lo Rey impacient , y brau pegà ab la ma vn colp a la sageta , y li rompè la asta , y resanà la mafra .

*Lo Arque
bisbe de
Narbona
perseguix
als moros.*

*Nafren al
Rey los
moros ab
una flecha*

*Rex Jac.
cap. 96.*

12

nafra fent major la ferida, y derramant major copia de sanch, posas vn mocador, y analsen al exerciten lo mateix cavall riéts ab los soldats, per que no delmayassen jutjantlo mal nafrat. Cura en cinch dies, y muntà a cavall, è ixquè a animat los soldats per tot lo exercit ja ab cara, y vills desunflats.

Picats alguns Cavallers del atreviment de haver nafrat al Rey, cercaren la torre que estava defront lo portal de la Boatella, ara carrer de Sant Vicent, y no la pogueren pendre per lo socorro que ixquè de la Ciutat. Tornaren sen, y per consell dels Bisbes, y Nobles, lo Rey envia els ballesters del exercit, y doscents cavalls. Los moros ja la havien desamparada, sols quedaren deu de guarnicio. Pararenla tan plena de sagetes, que pareixia vn ariçò. Els deu moros pelearen (diulo Rey en la sua Chronica) valerosament; quant vn soldat tirà dins la torre foch artifcial, y començàs a cremar; los cercats de ella demana ven milericordia, dient en llengua Arabiga: Captivo aley captivo aley quatlaquivir; que vol dir: Iams dam per catius al Rey, perdona uns per lo gran Deu. Ultimament amarchs per la sageta del Rey, y per atemorizar la Ciutat los acaben de cremar. Pareix que pintava esta ruina Virgili en lo llibre 2. de la Eneyda, dient:

Rex Iac.

cap. 98.

Rendien
la torre de
la Boate-
lla.Isa Ben.
per.

Tun-

13

Turrim in præcipiti stantem, summisq; sub astra
Educlam teëlis, vnde omnis Troja videri,
Et danaum solitæ naves, & Achiaca castra
Aggressi ferro circum, quâ summa labantes
Iacturas tabulata dabant, convellimus altis
Sedibus, impulimusque ea lapsa repente ruinam,
Cum sonitu trahit, &c.

Eneyda
lib. 2.

Vingue a Valencia socorro del Rey de Tunez de dotze, ò quinze vexells Los moros que ho saberen, feren mes de mil falles, tocaren clarins, caixes, dolçaynes, y feren altres demostacions de alegria. El Rey al altra nit feu fer lo mateix, en cada tenda sa falla, tocaren clarins, caixes, añafils, y despararen coesllams, ço es, coets boladors, en senyal de poch temor del socorro, conforme diu lo Artiaca, y Canonge Bernardi Gomez: Quibus ignitis monstros, vulgo coetes, seu cometes vocatis, in Vrbem supra muros inieclis, urbano mirè conterritos fuisse fama tulit: hinc vespere S. Dionisij huiusmodi facibus memoria hac celebratur; è per ço lecostuma desparar coets, piules, y tronadors la nit de Sanct Donis en Valencia. Embia el Rey a la mar doscents homens armats, q' estigueren emboscats entre els canyars, y montanyars de la vora de la mar Los moros que olgueren la emboscada no gosaren desembarcar.

socorro de
Tunez.Fa lo Rey
desparar
coets.

14

barcar. Avisà lo Rey tota la costa fins a Paniscola, vent lo que havia de succeir; lo moro ana-sen a Paniscola, y posali siti; ells que no dormíen, ixqueren, y els espolaren molt gentilment. Vl-timament fuixgueren en a Tunes, perque venien vintiuna vela de socorro, y portaren provisió pera el exercit, molt abundant de pa, vi, civada, formatges, fruites, y altres coses importants.

*Van los
morus de
Tunes a
Paniscola.*

*Rex Isac.
cap. 95.*

En aquella sabo donaren cent Cavallers es-forçats un asalt al arraval de la Xerea, dit així per tenir un fortí ab una mesquita, que esdia la Xerea. A saltarenla, prengueren lo arraval, y encara aplegaren fins lo portal de la Xerea, dit ara els Sanctets, y mataré quinze moros dels Pelecan ab mes Nobles, y destres Cavallers de la Ciutat. Los moros iusseríen, Altre asalt, o escaramuça daren los terços de y donen les Serranies de Daroca, Terol, è Calatayud; q per haver vengut los vltims els cabèlo endret del portal, dit per ço lo portal de Serrans; acometeren als moros, ferenlos fugir, perseguintlos fins a les mateixes portes de Serrans, y els moros los romperen la bandera, de lo qual lo Rey se dona per molt servit, y els donà Estandart ab les armes de Aragò.

*Prenen los
nostres la
Xerea.*

*Pelecan ab
mes Nobles,
los moros
i usseríen,
y donen
nom alpor-
tal.*

Altre asalt donaren al arraval de la Alcudia, que es ara la partida del Toçal, enfront de la Alcudia, una porta que havia, dita la Valdina (quiça de allí

*Prenen los
nóstres lo
arraval de
la Alcudia,
y porta
Valdina.*

15

allí prengueren nom lo que hui es diu lo portal de Valdina) esta porta Valdina estava hon ara la esparteria, en front della lo arraval de la Alcudia. Saquejarenlo los nostres, y es feren senyors de algunes torres que allí havia. De allí partiren a conquistar tots los pobles del contorn de Valencia, quels podien embarçar. Prengueren a Torrent, è la sua torre, Vistabella, Picanya, Quart, que era gran poblacio, Alaques, Manises, Mislata, ara Mislata, Silvella, dita dels moros Chisvella, ara Chirivella, Silla, y lo seu Castell; si be es veritat, que el Castell de Silla costà huit dies de siti, y moltes bateries, y fonch menester portar un inginy, dit lo Fonevol pera combatrel. Prengueren a Almuçafes, è la sua torre, Espioca, è la sua torre, Benifayò, Alginet, Catarroja, Picacent, Alcacer, è la sua torre, Alfafar, Payporta, Aldaya, Benimamet, Beniferri, Burchaçot, è lo seu Castell, Benimaclet, Maçarrojes, y altres, y tornaren en molt richs, y victoriosos.

*Guanyen
los pobles
del con-
torn de Va-
lencia.*

*Batutes, &
ali.*

Succehi vndia, que un moro mercader rich de Valencia sen ixque fugit, vent que les coles de la Ciutat anaven de capa cayguda, y sen viniguè al exercit nostre com altre Sinon en Troya el portaren les guardes que feyen la ronda, aplegà hon estava lo Rey, y li dix lo que Sinon al Rey Priamo:

*Donà un
moro bo-
ues noves
al Rey.*

D

Cun-

16

*Cuncta equidem tibi, Rex, fuerint quæcūq; fatebor
Vera, inquit, nec me Argolica degente negabo.
Hoc primum, nec si miserum fortuna Simonem
Finxit, vanum etiam mendacemq; improva finget.*

*Rey dos
lib. 2.*

Senyor Rey, y o contare à vostra Alteza tota la veritat de lo que passa, y no em negaré de moro de Valencia, y encara que la fortuna me ha fet desdichat, no em podrà fer va, ni mentiròs. Tota la confiança del Rey Zaen estava en lo socors, que aguardava de Tunç; mes hara que a vist lo malefeste que a sortit dit socors, y per altra part lo estrago que V. Alteza a manat fer en la torre de la Boatella, y sobre tot jam no es troba ab provisió de forment, per quant lo siti es posa a la Ciutat quant los forments estaven encara en flor, ò en herba sabra V. Alteza, que

*Rey dos
cap. 99.*

*Ex illo fluere, ac retro sublepsa referri,
Spes Danaum, fractæ virens.*

Los an caygut les ales al Rey Zaen, y als seus, y estan tan desmayades per forces, que facilment podien ser conquistats. Alegras molt lo senyor Rey de tals noves, è manà que desde aquella hora en avant ningú matàs ningun moro; ans be procurasslen fer entrar dins la Ciutat quants trobassen per fora, perque creixent lo numero dels menjadors, creixques tambe la necessitat, y sels

acabàs

*Rey dos
lib. 2.*

17

acabàs mes prest lo manteniment; y així succeí com lo Rey ho pensá.

Per que molt prompte ixque de Valencia, eniat del Rey, un moro molt rich, noble, è destre en les armes, com se havia vist en moltes escaramuços, y tornieigs, dit Ali Albata, natural de Paniscola. Vengut que fonch a la presència del Rey, feu la salema, humillant lo cap, crehuant los braços, è besant la ma a la Alteza li dix, que tenia una embaixada que darli de part de son senyor lo Rey Zaen, ò en publich, ò en segret. Lo Rey Don Iaume, aconsellat de la Reyna Doña Violant, filla del Rey de Vngria, neboda de Sancta Isabel, dita ans ques casas ablo Rey, Dona Andreva, a qui lo Rey mateix feu mudar lo nom: per ço passada la conquesta procurà lo Rey se edificàs la Parroquia de Sanct Andreu, en recompensa de haver llevat lo nom de Andreva a la Reyna. Esta prudentissima senyora era venguda del Puig de Enesa als primers de Juny, y per portar tant acompañament de Dames, y criats, paregueli al Rey no cabrien les dos famílies, la sua, y la de la Reyna en lo hort que ara es del Monastir dels Pares de Sanct Frances abans hort del Rey moro, hon lo nostre Rey posa lo Real quāt fonch eixit de Ruçafa; per esta causa li pa-

*Mensage
del Rey
moro al
Rey Don
Iaume.*

*Reyna Do
ña Violant*

D 2

reguè

regnè mudarse al plà q està en la part de allà del
Perque es
diu lo Pla
del Real.
riu, dit per ço lo Pla del Real, ara es Pàlau molt
sumptuos, dels millors de Espanya. A si estaven
ja lo Rey, y la Reyna, quant vingue la embai-
xada de Ali Albata, y per consell de la Reyna
se li donà al moro audiencia secreta, per per ço q
lo Rey no es fiava de tots, per haver en lo exer-
cit molts a qui no donava gust que Valencia fos
conquistada, que mes la amaven de Sarrahins,
ò moros, que no que fos del Rey, è dixli lo
Turch: Lo Rey mon senyor te que tractar ab
vostra Alteza un negoci de gran importancia,
digne de que no es tracte sino per son nebó,
fill de sa germana, dit lo Raiz Abualmelet,
Altres li
diguen A-
bualmalat
ò Abual-
mat.
Turch lo pus noble, poderos, y entes, que es
troba en tota la Ciutat, y Regne; si V. Alteza
es servit de darli guiatje, ell vendrà. Dix lo Rey,
que era content, è que desde llavors lo guiava,
que vingues segur sobre sa fè. Despedis lo moro,
y tornà la resposta a son Rey. Al altre dia exit
lo Sol, tornà Ali Albatà, y dix al Rey, que
peral sendemà envias dos Richshomens al por-
tal de Albufat, dit ara lo portal del Temple, y
que desde allí accompanyarien a Abualmelet.
Envials lo Rey, è ixque Abualmelet ab onze
Turcs de Cavall, molt ben vestits, y els ca-
valls tant ben adreats, ques podien presentar
en

en qualsevol Cort de Rey, o Emperador. Los
dotze accompanyats dels dos Cavallers, que
havia nostre Rey enviat aplegaren al Real, y
venir Abualmelet al Rey, seu gran salema, y
cortesia ab gran humilitat; mes no li besà la ma,
fino quel anà a abràçar. Anà el Rey en ves dell
ab los braços uberts, feulo seure en vns coxins,
que peral intent havia aparellats a la vslança mo-
risca. Sentat q fonch dix estas paraules. Tinch-
me, Senyor Altissim, per molt afortat de ha-
ver agut esta venturosa embaixada; sols per ha-
ver vist a vostra Alteza, Princep tan gentil, y
tan bell, que be mostra ab la sua preseneia fer
digne de la Corona Real que te, y així li serà
en avant molt afectuos servitor.

Responguè lo Rey, que Deu li donàs bona
ventura, y que la Alteza quedava molt pagat
de la cortesia ab que lhavia vengut a visitar,
per tant tenia intents de lo honrar, y portarle ab
ell de manera, que tingues que agrairli. Respon-
gue el Raiz, que ço esperava de sa Alteza,
Princep que a quants amava feya honor. El
Rey lo convidà, y dix ell, que ho agrafia molt,
mes que portava orde de no menjar fora de la
Ciutat, y que es daya per convidat, y estimava
molt lo convit.

Estes, y altres rahons de corsa es digueren,
fins

Embaixa-
da del Ra-
iz Abual-
melet.

20

fins que el Turch proposa sa embaixada desta manera : Senyor, que intencio es la vostra en haver portat tot vostfon poder sobre Valencia? que mon oncle el Rey Zaen no coneix haver comes contra vostra Alteza culpa que tan gran pena mereixca; si per tesor ho haveu, encara que el Rey, y la Ciutat estan tots tan exhausts, farem vn esforç, y os tributarem algun tesor, segons la nostra possibilitat; sols, senyor, no acabeu de perdre al Rey, ni a esta Ciutat; dieume, senyor, que es lo vostre intent? Al qual respon-
Resposta
del Rey.
 gue el Rey (havent donat satisfacció a la queixa del honcle, y representat los agravis que de ell havia rebuts) desta manera: Nos som venguts a estaterra, a hon Deu ha encaminat totes les fac-
 cions que havem empresses fins al dia de hui, ab determinacio, y voluntat de no partirnos de ella fins que tingam en nostre poder a Valencia; y si Zaen vol excusar lo gran dany que així enaça a Valencia, que serà força ferlo molt gran en les vides de homens, fembres, chichs, y chiques, vells, y velles, y en les avers de aquells, ho podra evi-
 tar, donant le a merce, que nos ho farem; y con-
 ve, que sapia Zaen, que los del nostre exercit no voleu capitular, sino entrar a força de armes en Valècia, y la quejarla, ab perduta de vostresvides, y bens; mes nos no ho volem; perque encara que sou

21

sou moros, nos dolrem del vostre mal, y així si Zaen se doná a gracia, y merce, nos lo guiareim, y a tots los de la Ciutat ab tot lo que sen podrà dur, y voldrà traure de roba, y avers. Oit que ague esta resposta el Raiz, se tornà com vna te-
 rra, perdut lo color; no volgue acceptar vnes joyes que el Rey li donà, ni pendre vn regal de colacio, que li avia aparellat, fino que es despedí molt trist, fent la mateixa mesura, y cortesia, que a la entrada, y anà ab la trista resposta a Valen-
 cia, y lay dà al Rey.

Iunta Zaen la aljama, ò Consell proposa lo q̄ Resolucio
Resolucio
dels moros
de Valen-
cia.
 passava, y votaren tots, dient: Senyor Rey, de Valen-
 cia, que morir dins de ella, car vna salus viēlis nullam
 sperare salutem, y així votam, que siam entregats
 y dats a merac, cb que ems comboye el Rey
 fins a Cullera. Tornà lo Raiz esta resposta al
 Rey, y fonch concluit, que dins de cinch dies
 sen ixquen los de la Ciutat. Y lo Rey, de parer
 tambe de la Reyna, fonch content. Parlà la Alte-
 za als Arquebisbes, Bisbes, y altres Prelats parti-
 cipantlos esta nova, els quals possats en forma
 de vna O, tots junts cantaren lo Te Deum lauda-
 mus plorant de goig, dix la oracio lo Archebisbe
 de Tarragona, dant gracies al Senyor de q̄ tenia
 novament suffraganea aquella Ciutat. Dix al
Valencia
es dona a
merce.
Dona gra-
cies lo
Prelats a
Den.
 Rey

22

Rey lo Archebisbe de Narbona: Senyor, vof-
tra Alteza, ò ha servit, ò servix, ò servirà a Deu,
segons la gran mercet que li ha fet.. Dix lo de
Tarragona: V ostra Alteza senyor deu fer mol-
tes gracies a la divina Magestat per esta gracia
tan gran, y deu agrair, y estimar molt als que a
obtenirla li han ajudat. Respongue lo Rey: Yo

Resposta digna del Rey Don Laume.

em recordarè de ells de manera , que conega lo
mon quant ame, y estime als meus. Dita esta ra-
ho, muntà en vn Cavall, y sen ixqué del Real
a la vora del riu, y alçant los vlls divisà lo Es-
tandart ab les armes de Arago , que ja estava

Possen vn Estandart en la torre del Temple.

colocat sobre la torre pus alta , dita en aquell
temps la torre de Alibusat , apres la torre del
Almirant,ara la torre del Temple. Vn ayret de
Llevant desplegava lo Estandart,ò senyera vers
la part de Ponēt, y feya es vesen ben clares les ar-
mes de Arago de la gent que estava en lo Real,
per lo qual feren grans demonstracions de ale-
gria Lo Rey quant veu la Bandera sobre la pus
alta torre de tot lo mur de Valencia, plorant de
alegria, recordantse de la profecia de Sanct Pe-
tre Nolasco , y del gran favor que li avia fet lo
Cel,apeas del cavall, y pòslats los dos genolls en
terra de cara al Orient plora , fent gracies a la
Divina Magestat del Omnipotent Senyor dels
exercits per la victoria que li havia atorgada.

Durà

23

Durà molts dies alli la Bandera, y quant lo Rey
Dò Laume manà edificar la Esglesia, è Sanctua-
ri , hon lo cos de Sanct Vicent Martir estiguè
molt temps sepultat, que hui es Monastir de Re-
ligiosos de sanct Bernat; alli feu collocar lo Es-
tandart, penjat de la boveda del Altar major,
hon se conserva mes detrescents anys.

Lo dia dels Sancts Martirs Metges Sanct
Cosme, y Sanct Damia ixqueren los moros de
Valencia a 27 de Setembre any 1238. com si els
Sancts Metges fessen exir la pesta de la Ciutat;
havent de exir a 29. per que la fam los obligà a
exir ans de lo pactat. Ixqueren cinquanta mil
persones, homens, y fembres, sens chichs, y chi-
ques, que entre tots serien cent mil; durà tot lo
dia exir moros per lo portal de la Xerea, dit ara
els Sanctets, les mares ab los fils al coll, los pares
trent lo que pogueren de plata, y or, y tots plo-
rant lo be que perdien, y lo paraís de hon los des-
terraven ; y de alli es posaren en lo pla que hiha
entre Valencia, y Ruçafa , y lo Rey manà , que
trescents soldats de acavall los comboyassen fios
a Cullera; de alli molts se quedaren en los po-
bles, y arravals, altres se embarcaren pera Al-
meria, y Granada. Lo Rey Zaen sen anà a De-
nia, perque encara quedava senyor de aquella
part del Regne, q hiha del riu de Chuquer en llà.

E

Es

Esta Ban-
dera esli-
guè 300.
anys en S.
Vincent de
la Roque-
ta.

Quant, y
quants mo-
ros ixque-
ren de Va-
lencia , y
per hon.

Lo Ati q
tenia abs
la Ciutat
de Valen-
cia.

Es digne cert de ponderacio , quant poblada estava Valencia en aquell temps . Car la Ciutat no tenia de siti la mitat de lo que te ara , per que sols era Valencia lo que denota la muralla antiga , desde el portal del Temple , dit lo portal de Alibufat ,ò Albusfat fins al portal de la Xerea ò a la Congregacio ; de asi a la torre del Estudi , però , que ara es la porta principal del Estudi general ; de esta torre al portal de les Granotes , que era vn portal hon ara està la boca del carrer de les grautes , junt a la morera , per quant exia est portal a vn estanch ,ò charco hon sen criavé , y cantaven moltes ; de alli al vallet de Sanct Frances ; desde dit vallet , per la devallada de Sanct Frances al portal de la Boatella , que estava en lo carrer de Sanct Vicent , entre la boca del carrer de les carabaces , y la del carrer de manyans , dit aixi per que mirava a la torre de la Boatella , que tant als nostres costa de conquistar , deyias esta porta en temps dels Romans Porta sucronensis , per quant per ella exien pera anar al riu de Chuquer , y pobles de la sua ribera . Delsde la porta de la Boatella al Trench , de alli a la Lonja dels mercaders de esta al Toçal per la boieria amunt , junt al Toçal avia vna porta dita la Baldina , quiçà tenia de abi nom la porta que ara es diu de Valdigna , per hon passa el mur de Valencia , y de

La porta
de la Boa-
tella dita
Sucronen-
se.

de alli per la plaça del Angel à Roteros ; de alli al portal de Serrans , de est al portal de la Trinitat , de aquest al portal del Temple . Esta es la roda que dona la muralla de Valencia antigua , tot lo demes es fundacio nova dels Christians . Es , com dich , digne de admiracio , que de vna Ciutat de tant poch siti ixquellen cent mil personcs , entre chichs , y grans .

Exits que foren los moros ab son Rey , entra-
ren los Christians ab lo senyor Rey En laume ,
triunfant ab aquest orde . Primer anava el Con-
fessor del Rey , del apellido dels Ferrers , Reli-
gios de la sagrada Orde de Sanct Domingo , com
volen alguns , ho Pavorbre , y Artiaca de Tarra-
gona , segons altres , portant vn Estandart ab dos
imatges , la primera de nostre Salvador Iesu
Christ crucificat , la segona de la Sacratissima
sempre Verge Maria Mare sua , y Senyora nos-
tra , acompañat de cent soldats armats , y per
esta causa van los del Centenar armats davant la
Proceslo . Seguiense despres les esquadres de in-
fanteria per son orde . a estes la tropa de mil Ca-
vallers de linyatge , portant lo estandart , è insig-
nia Real ab tota la musica de clarins , caixes , ana-
fils , y altres instruments del exercit , y per esta
causa en la proceso del dia de Sanct Donis van
varies cobles de instruments de musica . Seguien-

Quant ,
com , y per
hon entra
lo Rey , y
son exere-
cit en Val-
encia .

26

se en tercer orde los Prelats, com eren Bisbes, Abats, y altres que eren venguts a assistir al Rey en guerra tan justa, y sancta, y per ço en la festa de cent anys van en la processó els senyors Arquebisbe, è Bisbes del Regne. En quart lloch se seguia lo senyor Rey En laume acavall, armat de punta en blanch, en un cavall encubertat ab paraments blaus, y lo senyor Rey ab la sobrevesta Real, molt ayros, y autorizat, acompañat de molts Cavallers de sa casa, y gran multitud de alacayos, vestits de lliurea vistosa, y gallant. Apres se seguia la senyora Reyna entre els dos Arquebisbes, de Tarragona, y Narbona. En ultim lloch les Infantes, y Dames de la casa Real, assistides de Don Vicent Belvis, que ans fonch Rey moro de Valencia, dit Zeytabuzeyt. Ultimament molta turba de gent de varias condicions, y estats; entraren per lo portal de Alibufat, dit ara del Temple, ab gran musica de instruments, acompañada de victors, y llagrimes, vns victorejaven al Rey, y cantaven alabances a Deu, altres ploraven de alegria, no podent contenir les llagrimes que de pur goig sels venien als vils, sens poderles reprimir.

Ploraven los Prelats, y lo Rey vent la profecia de S. Pere Nolasco còplida, y la sancta Fè Catolica plàtada en una Ciutat, que en estos Regnes era

27

era com arà Alger lo açot de la Christiandat. Anaren drets a la Mesquita major. Lo Arquebisbe de l'arragona la purificà, y consagrà en Església de la soberana Verge Maria, la qual antigament en temps dels Romans era Temple de Diana, en temps dels Godos Església Cathedral de Sanct Salvador, en temps dels moros Mesquita en temps del Cid, y apres Església dedicada à Sanct Pere, despres altra volta Mesquita, y ara en los nostres sigles daurats Església dedicada a la Sanctissima Verge Maria Senyora nostra, de qui son molt devots los Valencians, imitant a son Rey Conquistador, que consagrà dos mil Esglésies a la Sanctissima Verge, y Mare de Deu. Desta Església major ixque Processò general dia de Sanct Denis Areopagita, y anà a Sanct lordi, que es hui la Església de Sanct Salvador, y es determinà, que tots los anys se fes dita Processò així com la primera, y est any los molt Illustres senyors Iurats son estats servits de manar, que en la Processò es duguès la Espanya sobre el musle del senyor Racional, digna accio de tan Catholichs, Nobles, valerosos, y prudets senyors. Ultimament lo senyor Rey determinà de fer à Valencia Cap de est Regne, y que no fossen un Regne Valencia, y Aragò, y juntant les personnes mes graves, y doctes de Espanya, donà

Confagré
la Mesqui-
ta major
en Esgle-
sa.

Lo Rey
Dona la au-
me dedica
200. Esgle-
sies a la
Mare de
Deu.

a cit

Perque es
diu lo Pla
del Real.

28

a est Regne leys mole sanctes, molt benignes , y
molt paternals. Esta es la relacio, è historia de la
conquista de Valencia, ara anem a discurrir so-
bre el Evangel, y la Espanya.

Dico autem vobis amicis meis : ne terreamini ab his
qui occidunt corpus. Ex Evang. lectione,
Lucæ cap. 12.

Altres li
diguen A-
bualmalat
ò Abual-
mat.

QVANT valerosament imitè lo nostre
sempre inuictè , y sempre glorios Rey
Don Iaume lo consell de Iesu Christ
Redemptor nostre, en les dues batalles, hon sa di-
vina Magestat diu, que no havem de amedran-
tarnos de les armes enemigues, que solament po-
den tolre la vida al cos: *Ne terreamini ab his qui
occidunt corpus*, queda bastantment averiguat en
la historia, que en la primera part del sermó he
referida; empero es forços, e obligatori al Orador
Evangelich moure alguns discursos morals pe-
ra la instruccio dels oyéts, apres de haver recreat
lo enteniment , que inflamen, è excitén la volun-
tat al amor divinal, è celestials alabances.

Pera ponderar donchs com lo senyor Rey ab
gran valor, mogut del zel de la gloria del nostre
gran Deu, è extencio de la sua santa Fè Catho-
lica, expulsio de la secta Mahometana, perfida,
infa-

29

infame, è supersticiosa, que tiranicament ocupa-
va estos miserables , mes ja venturolos Regnes,
imità aquest consell evangelich , he trobat un
text del Psalm quaranta y quatre de Davit, hon
lo Profeta Rey ciny tot est allumpt per estes pa-
raules. *Accingere gladio tuo super famur tuum po-*
tentissimè : specie tua , & pulchritudine tua intende ,
prospere procede , & regna : propter veritatem , &
mansuetudinem , & iusticiam , & deducet te mirabili-
ter dexteratua. Sagitta tua acata (populi sub te ca-
dent) in corda inimicorum Regis. Sedes tua, Deus,
in seculum facili: Virga directionis , virga Regni tui.
No podia la mia idea fabricarle vnes paraules
tan al proposit com estes, pera cenyir tota la his-
toria de la nostra conquesta, la profecia de Sant
Pere Nolasco, la pelea dels soldats ab tagetes, la
presa de Valencia , y los pobles de son rededor,
la excelencia del Rey conqueridor , la valentia
de la sua victoriosa Espanya, la fundacio , o con-
sagracio de la Mesquita dels moros en Esglesia
sagrada, y les Leys, y furs que el gran Rey com
a pare donà al seu amat Regne, y per no agraviar
lo clar, lo ajustat, lo concis, è propi del text , no
he volgut buscar glotes , suo declararlo sens ti-
ratli los cabells, y manifestar al auditori, que
de mot le, y que pareix que Davit no parlava
tant ab Salamo , quant ab lo nostre gloriosissim
vence-

Text que
ciny tota
la hitoria

Psalm. 44.

vencedor lo Rey Don Iaume. Anem a la pon-
deració.

*Accingere gladio tuo super fæmur tuum potentissi-
me. Pareixme que desde el pulpit veig a Sanct
Pere Nolasco, que estava dient estes paraules al
nóstre Rey, animantlo a la sancta conquista, y
dient: Senyor invictè, senyor potentissim (que
la paraula potentissimè, molts la lligen en voca-
tiu) ja es hora de cenyir eixa conquistadora espa-
ña, ja es temps de anar a fer guerra als moros de
Valencia. Specie tua, & pulchritudine tua intende,
prospere, procede, & regna. Ab la vostra bellea, è
gentileza, que os a dat lo Creador, tanta, que el
Raiz Abualmelet, nebot del Rey de Valencia,
quedarà absort de veure un Princep tan gentil,
digne per çò, segons un Philosoph, de la Corona:
Species digna est imperio. Ab eixa Real presencia,
senyor, com altre Joseph en Egipte, conquistareu
los cors de tot lo mon, com altra ludith lleva-
reu lo cap a Olofernes. Alto donchs senyor, bon
animo a la conquista, intende, yo os assegure ven-
turos success, prospere procede, yo os assegure el Reg-
ne de Valencia per vostre, & regna, y ja, senyor
altissim, que no os mou interes, ni vanitat, mo-
gaos le estendre la veritat de la Fè Catholica,
propter veritatem, mogaos eixa mansuetut a que
d'ouatix quē tants captius, tantes crueltats en Va-
lencia:*

Porphirinos

lencia: & mansuetudinem. Mogaos la justicia, con-
tra la qual posseixen estos Sarrahins, o Agarens
inichs tiranament tantes centuries de anys lo pa-
trimoni de la Catolica Esglesia, tornau, o senyor,
per la justicia, & iustitiam, que yo os profetize,
que al esgrimir vostra Real ma dreta eixa
invencible espasa, obrarà lo Altissim Deu
maravelles, tals, quals obra en lo Capita Iosue, o
en Iudes Macabeu, & deducet te mirabiliter dex-
tera tua. Les vostres sagetes, senyor Rey, seràn
penetrats, è agudes contra els cors dels enemicis
del Rey Christ, sagittæ tuae acutæ in corda inimico-
rum Regis. Be ho diran los murs de Válencia, y
torres fetes vns ariçons de tanta clavada sageta.
Be ho diran tants moros postrats en terra nafrats
ab les sagetes dels de el vostre catholich exercit.
Be ho dira lo camp fertil de Valencia, regat ab
sanch de la morisma, sagittæ tuae acute, populi sub-
te cadent. Y casi sens pelear seos postrarà als Reals
peus tots los pobles del contorn de Valencia, y
vltimamèt la Ciutat. Reedificareu, o gran Princep,
aquella Esglesia antigua Catedral del temps
dels Godos, conforme teniu votat al Senyor.
Derrocareu la Mezquita profana de Mahoma, y
la consagrareu en Seu de Deu. Serà Seu de Va-
lencia, bon ara el diable es seu: *Sedes tua, Deus, in
saeculum seculi.* Y esta Seu de Deu durarà fins la fi

32

del mon. E donareu, ò gran Princep a Valencia vostre Regne amat, Leys de direccio, furs paternals, e pragmatiques amoroses; no serà el vostre Sceptre verga de ferro, sino verga de direccio, y amor: *Viga directionis, virga Regni tui.* A questa es la profecia de Davit a Salomo son fill, de Davit a Christ son fill, y de Sanct Pere Nolasco al Rey Don Iaume son espiritual fill. A nem al discurs.

Lo Evangeli diu: *Neteerremini, el lloch de Davir: Acci gere gladio tuo.* Yo tinch así vn gran reparo; esta espasa no era del Rey, sino que de Munsso lay portaren, quant estava en lo siti de Borriana, com diu lo mateix Rey Don Iaume en la Chronica de la conquesta de Valencia cap. 32. fol. 54. per estes paraules: *E havien nos adyuta una espasa de Munffo, que havia nom Tyzo,* que era molt bona, aventurosa a aquells qui la portaven, è volguem la mes levar, que la llança, è donam la llança a vn escuder. Y lo doxe Bernardi Gomez de Miedes, Artiaca de Morvedre, y Cononge de Valencia, lib. 2. pag. 210. diu desta manera: *Arripiens Rex gladium cui Tyzo nomen erat, Montione missum, qui fortissimus habebatur in hostes irruit.* Y el erudit Beuter en lo lib 2. de la Chronica de Espanya, plana 165. confirma lo mateix, y diu eu la nota marginal, que esta espasa fonch primer

33

primer de vn Cavaller Religios del Temple, que morint en Munsso la mana collocar sobre la sua sepultura, y que de alli lay enviaren al Rey. Com donchs diu Sanct Pere Nolasco acingere gladio tuo, sino es sua la espasa? Responch, que esta es deya la Tizona, ò Tizo, per ser de tan bon temple, que no es trenca encara que talle ferro, ò azer, y per ser tan fina, que encara que la dobleguen torna a estar tesa; y succei, que avent estat tantes centuries de anys clavada en lo zaquisami, ò triginat de la Sala de la Ciutat, corvada com vna corbella, al hora que arrancaren los claus, torna a estar dreta, y tela, com si jamay agues estat corvada, y per çò es deya la Tizona. Diu hara lo Profeta, acingere gladio tuo, significant,

Que esta espasa Tizona, ò Tizo era propria de vn Rey de tan gran teso, y que se li devia al Rey tant tes, y fort una espasa que forra Tizona, y que correspongue lo Rey al nom de la espasa en tenir teso.

GRAN text lo del Evangelich Profeta Isaies als capitols cinquanta y hu, que pareix que repren les costums dels soldats de nostres eres: *Filii tui sicut oryx illaqueatus dormierunt in cava-*

F 2

pite

Espasa del
Rey Don
Iaume di-
ta Tizona
enviada
de Munsso.

Isaia cap. 52. v. 10. pite omnium vi. i. rum O Ierusalem desdichada, diu lo Profeta, tos fills estaran dormint com la cabra montesa, agafada en lo llas escortedor per mig de les places. Parla del temps en que cercaré los Romans à Ierusalem, diu Cornell a Lapide.

Corneli. à Lapid. hic Sensus est: sicut oryx ferunt animal cum canibus, & venatibus pugnans t. uidem fessum, & victum capitur, & illaqueatur, sic filij tui, ô Hierusalem: ab hoste vnde cincti, fracti, ac fessi iacuerunt in plateis, &c. Seran los fills de Ierusalem, quan estaran ab les armes en les mans, com la cabra montesa, que encara que ferest, y llaogera, cansada al fi de's gosos, è caçadors, le deixa agafar, lligar ab vn haç al coll, y matar. Mes no repare sino en la ver

*vers. sep-
tung.* sio dels Setanta Interprets, y la intelligencia de Procopi. Los Setanta ligueren: Filij tui sicut beta semicocta Seràn los fills de Ierusalem com vna bleda mig bollida. Estranya comparacio! Bleda mig bollida el valor de Iudea? Bleda mig bollida la força de vn soldat? Si, respon Cornell: Sicut beta deficiens, quæ est imago hominis deficientis, & languentis. Vnde, & Virgilii morientem Eunyalium

*Virgilius papaveri flacces centi comparat, dicens
lib. 9. Enne
y dos.* Purpureus veluti cum flos sucicfus aratro. Languescit moriens; lassove papaver a collo De misere caput, pluvia cum force gravantur. Es viva imatge de vn soldat desmayat, y sens forces

forces la bleda mig bollida, beta semicocta. An vist, senyors, alguna bleda en lo hort, que bledana, que pomposa, y que vfanç esta? Esten las verdes fulles, ostenta loçamies, jacta forces, y representa primaveres. A penes la tallo, y li doné mig bull en la olla, quant la trahuen tota mustia, cagudes les fulles, sense el orgull, y tesó que tenia quant regada, y cultivada en lo hort; que es la causa? el treball del foch la te desta manera. Així son los soldats covarts, y gallofs, diu Isaies, sicut beta semicocta. An vist vn soldat en sa patria, ab lo sombrero ple de plomalls, y vetes, que pareixen fulles de bleda? An vist com va en les contra mangues de cambray bledanes, lo talahi bordat de plata, y or, y quiçà es amprat, la espasa pavonada (placia a Deu no sia agallinada) fent passeigs per Valencia, fet vna bleda en lo hort? Esperense vn poch; va a la guerra, possenlo ja al Sol, ja al fret, ja a la frontera del enemich, hon les bales brumen, ja esta fet vna bleda bollida; que es aço? Li dona bulls, no la sanch, sino el treball, y com estava aveat al rech, o regal, ja no val vna bleda bollida. No era així el nostre Rey Don Jaume, que tenia els vlls de no dormir tant carregats, que nols podía obrir, quant tenia el camp en Ruçafa, sino banyantlos ab aygua calenta, y estos bulls no li ferèn a mollar les fulles, ni mustiar les for-

Soldats ga-
lans sou-
cò la ble-
da.

forçes com a la bleda, ans sempre tes imitava la sua espasa Tizona.

Procopius. Anem a la altra interpretacio de Procopi, citat per Cornell Alapide. *Procopius vult orygem esse avem* Y que ausell sera est dit del Grechs, y Latins Oryx? Respon Bercori: *Oryx avis est similis gallinae Africanae, quæ sua pinguedine acutius hebetat ferrum: sic homo pinguis per divitias hebet at ferrum,*

&c. Est ausell, o pardal, dit en Grech, y Llati Oryx, es paregut a la gallina Africana, que ab lo seu greix embota el ferro, y li lleva els fils, perq no talle; aixi el home rich ablo diner, y telor embota els fils de la espasa. Qui era pareguda a la gallina? La Ciutat de Valencia; aixi ho dix lo pro-

Lo greix del Aulell dit Oryx embota el cortell. pri Rey Don Jaume al Rey Zaen, primer vull agafar la gallina, ço es, Valencia, è apres los pollis, es a saber, les Ciutats, y Viles del Regne. Y era pareguda a la gallina Africana, per que de la Africa eren venguts los Sarraïns que la habitaven. Esta gallina ab lo seu greix del tesor que oferia al Rey Don Jaume, volia vntarli la espasa, y embotarli los fils, per que no la pogues degollar, ni nafrar; è ho aguera conleguit si altra espasa fora, y altre el braç que la jugava, mes com lo braç era

Ita Rey Jacob. & Benser, & alg. tes, è la espasa Tizona, sonch en va la diligencia de Zaen, ans responguè, que no es mouria el siti, que no fos senyor de Valencia. O valor del invi-

et

Ete Conquistador! O braç! O espasa de gran reso. O fils aguts, y nunca embotats, a qui ni da-dives de telors pogueren ablanir. *Accingere gladio tuo super famur tuum.* Esta es espasa digna de tal Rey; est es Rey digne de tal espasa. *Gladio tuo super famur tuum potentissime.*

Specie tua, & pulchritudine tua, intende, prospere procede, & regna. El doctissim Pare Joan Lori, expositor dels Psalms, porta una versio, que diu gloria tua, que gloria, que honor, que belleza, y que gentileza es esta ab que el Rey a de triunfar? Respon lo mateix autor: *Gladio tuo, qui est species, pulchriudo, & gloria tua.* Esta espasa que fonch la belleza, la gentileza, honor, y gala del Rey Don Jaume.

Que els soldats valents, y forts guerrers no possen la gala, la gentiza, y honor en lo polit del cabell, del vestit, y plomalls, sino en la espasa; els cowarts si, y fugitius son los mes polits, mes galans, y pentinats.

C Onsiderem la historia de Absalom, y venrem en ella expres exemple de lo que tinchi proposat. Cavaller en un mul, diu la sancta Escritura, que ixque al camp ab gran exercit contra

38

tra el exercit de son pare, Capità del qual era a la saho Ioab. Donas la batalla, y al prompte fugue Absalom, y a imitacio sua tot lo exercit; y fugint com anava, encontrà els criats de Davit, fuigge de ells, y entrants corrent en lo mul per baix de vna carrafa, que tenia dilatades, y espesses les rames, es quedà penjat de elles entre el cel, y la terra: *Cumque ingressus fuissest mulus subter condensam quercum, & magnam, adhucit caput eius querui, & illo suspensor inter cælum, & terram, mulus cui in seferat pertransivit.* Molts reparos se me offerixen sobre esta historia. Lo primer, com Absalom al primer encontre fugí? Comes tan covart, y afembrat lo seu cor, que alora girà les costes al enemic? Respon un docte expositor sobre Habacuch: *Qui crines crispatos, ferro pectineque compositos, tanta affectione, ferebat, non potuit non effeminate terga vertere.* Esta covardia es conseqüencia de aquella cabellera, diu est autor, no es Absalom vn gran Princep que es prea de polité de pentinar, y rizar ab ferros lo cabell? no es deixà creixer tant la cabellera daurada que li fa vn mar de or en lo encrespat, y ros de la madeixa del cabell, ab lo ayre quel ventoleja? Si y ell se paga affectionis desta vanitat? Es ver. Iuraraho yo que al primer encontre fugiria, perque les banderes desplegades de vna greña no son pera pelear,

Sino

*Desdicha
da mort
de Abso-
lom.*

*s. Reg. s.
18.*

*Padilla in
Habacuch*

39

fino pera fugir; no fan tanta guerra al contrari, com a la valentia, y reputacio de vn soldat, *non potuit non effeminate terga vertere.*

Segon reparo. Com quant lo mul desbocat anava a entrarsen per davall de la carrafa, Absalom, com a destre ginet, nol girà de les rendes al altra part; sino que el deixà correr per hon volguè? Respon lo Tostat: *Non potente Absolo, ne eum regere præ timore, ingressus est mulus subter quercum.* Era tant covart, y poregos Absalom, que apenes veu los contraris, ja es posa a tremolar; les rendes se li caygueren de les mans de pura por, y tot ple de temor, no pogue governar lo desbocat animal. O que covardia en vn jove tan gentil, y tan galant! Que molt, si era presunit, y es picava de gentil?

Tercer reparo. Quant estava penjat del cabell que se li avia enllaçat en les rames, com no desfeyà lo embaraç, y llaços del cabell? Com nol defenllaçà a bles mans? El mateix Abulens respon: *Quia capilli erant valde magni.* Tenia malfallarch lo cabell, les mans no aplegaven a deslligarho. O sentencia tan ben pensada! Iuraraho yo, que home soldat, que te tan llarch lo cabell havia de tenir tan curtes les mans; que a estos lo que els sobra de adorn, y gala, els ve a faltar de mans. Llarch de cabell, curt de mans era Absalom.

*Absalom
torbat de
pot.*

*Tostat.
hic,*

*Idem Abu-
lensis, ibi-
dem.*

G

VI-

40

Vltima reparo. Ia que les mans no li albasten
pera desnuar lo cabell, per que nol talla ab la es-
pasa? Ell sen guardara molt be, diu vn docte,
citant a Seneca: *Et quis est illorum qui non sit sol-
licitior de capitis sui decoro, quam de salute? qui non
comptior esse malit, quam honestior?* Estos senyors
adamats, estos valents, polits de greña, mes es-
timen la estofa del cabell, que la salut, y la vida.
mes que la reputacio, y aixi per no tallarle el ca-
bell, perdran la vida, y la reputacio. No aixi lo
Rey Don Iaume, y els seus soldats. A quells Al-
mugavers, que en llengua Arabiga vol dir gent
polsosa, com si diguéssem en Castella, *hombres
para polvo, y lodo*, incults de cabell, desalinyats de
vestit, calçats de abarques, peleaven, vencien,
triunfaven, no ab gales no ab cabelleres. Tota la
gloria dels tals eren les armes: *accingere gladio tuo
qui est species tua, & pulchritudo tua, & gloria tua.*
O Tizonal honor, gala, adorn, lustre, y gloria
del nostre Rey! Passem avant lo discurs.

*Propter veritatem, & mansuetudinem, & iusti-
tiam, & deducet te mirabiliter dexterat tua.* Peleava
lo Rey catolich Don Iaume per la veritat de
nostra sancta Fè, per la mansuetud de son natu-
ral, y per la iusticia contra la supersticio inaho-
metana, contra la ferea morisca, contra la injus-
ticia de vn Rey tirà. Tenia en les batalles per
blanch

41

blanch el plantar, aumentar, y propagar la Fè
Catolica, desterrar la barbara infidelitat; clar es-
ta que havia de obrar maravelles la sua dreta ab
esta espasa.

*Que qui pelea ab fi de exaltar, y propagar la sancta
Fè, y lley de Deu, miraculosamente se li ve
a les mans la victoria.*

QVI veu venir à Davit contra el jagant ab
surrò, samarra, abarques, ò espardenyes,
gayato, fona, y finch pedres, y ab deu ro-
lllos de pa, deu peçetes de formatge, tres mesu-
retes de forment torrat, que no dirà que es sol-
dat Almugaver dels que portava lo Rey Don
Iaume? Ojam lo text: *Accipe decem panes istos ephi-
pollentæ, & decem formellas casei, li dà son pare
quant li envia a la guerra: gentil provisió pera
tan llarga guerra, y tan treballosa!* Gentils armes
pera contraris tan poderosos! Nol veu à Davit
diu la boca de or de S. Iuan Chrisostom, nol
veu à miraculosa victoria tindrà. Anem al suc-
ces. Despara la fona, y engasta la pedra en lo
front del jagant, y diu la Escriptura sagrada, que
caygue de morros en terra el barbaro Geteu, &
cecidit in faciem super terram. Que es la causa que
el jagant cau de cara en terra, y no de espalles?
ibidem.

G 2

Ref-

1. Reg. 17. v. 13.
ibidem.
10.

42

Respon lo A bulens. Dicunt Hebræi, quod hoc factum est miraculose, nam omnes vulnerati solent cader e è contrario per dorsum & non super faciem, iste autem cecidit super faciem ad tollendum David laborem.

Victoria
de David

Dibuen los Doctors Hebreus, segons lo Tostat, que pegantli la pedra a Goliath en lo front, del fort impuls havia de caure de tots , y que obrá Deu miracle en que caygues de front, pera escusarli a Davit lo treball. Es lo cas, que Davit arremetè pera el jagant, traguèli lo coltell, tallalil coll, tronchalil cap ; com lo jagant era de sis colls de llarch, y un pam, havia de dar Davit almenys sis passos pera arribarli a tallar lo coll. Pata Davit , que el jagant te escusarà el camí , lo cap, y lo coll del jagant te sen vindran als peus, y la victoria a les mans ; no buscaràs tu la victoria, la victoria et buscarà a tu. Està ben pensat; mes per que ? Dos rahons iha, la vna es del text.

¶ bid. v. 50

Praevaluit adversus Philisteum in funda, & lapide. No venuen que pelea ab fona, pedra, y surrò, ab pa, formatge, y pedres? Es un solda t Almugaver dels del Rey Don Iaume? De que s'espantan vença, mate, triunfe miraculosament ? Altra rabi: que du al exercitè deu formatges, y tres al- mults de forment torrat per gran regal, això vol dir ephi pollentia diu Cornell à Lap de. La ho entench, diu la agudea de S. Augusti: *Venit David*

S. Augusti
apud Cor-
eis

cum

43

cum tribus mensuris pollentæ, & decem formellis ca- sei, ut fratres suos in prælio pulitos visitearet, quia vén- turus erat Christus cum decatogo legis , & mysterio Trinitatis. Los deu preceptes de la lley estan figu- rats per les deu peces de formatge, les tres divi- nes Persones de la Sanctissima Trinitat en les tres mesures de grà, discurrix Augusti ; clar està que la victoria selin ve a les mans al q ve al exer- cit ab zel de la Fè de la Trinitat, è de la lley del Decalech. *Propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam. Et deducet te mirabiliter dextera tua.* O Carolich Rey ! ò heroich Conquistador ! Que preten lo Rey, tesors? nols vol: terres? prou ne te ; que preten? introduir la Fè Catolica en esta Ciutat, borrar la supersticio mahometana; la vi- toria se li vindrà a les mans. Aixi fonch.

Quin fi
portava
lo Rey en
la conquis-
ta?1. Macab.
s. 3. v. 12.

Ara vinch a entendre, perque aquell tan va- lent Capita Iudes Macabeu consegua tantes victories, y que fonch expressa pintura del nostre Rey Don Iaume. Lligam lo llibre primer dels Macabeus , capitol tres. Mori aquell valent A- polloni en la batalla , y diu lo text : *Et gladium Apollonij abstulit Iudas, & erat pugnans in eo omni- bus diebus.* Mori A poloni, y Iudes Capita dels Macabeus le prengue lo coltell, ò espasa, y pelea tots los dies ab ella Nom perden les paraules del text que son totes de or, mentres men baixe al

vers

44

Iudeu. 17. vers 17. Vingue Iudes Macabeu ab poca gent contra vn exercit gran, y digueren els leus: *Quomodo poterimus pugnare pauci contra multitudinem tantam, & tam fortis, & nos fatigati sumus ieiunio bodie?* Senyor, com serà possible que peleem tan pochs contra vn exercit de tanta gent, y tan ben armada, y mes estant nos altres de juns, y fatigats tot lo dia sense menjar? Respongue com a catolic lo Capita dels Macabeus Iudes: *Nos pugnabimus pro animabus nostris, & legibus nostris, & ipse Dominus conteret eos ante faciem nostram, vos autem ne timueritis eos.* No tingau per valerosos Macabeus: aquells peleen ab superbia, nos altres pelearem per nostres anime, y per nostra sancta lley; Deu los confondrà, y acabarà davant dels nostres vlls. Dit, y fet. Donen la batalla, no foren mes que el ros davant lo Sol. Que victoria tan miraculosa es esta? S. Thomas lo Doctor Angelichen lo resumit comentari sobre els Macabeus, diu. *Fui talis pugna animosa, & fructuosa, & gloria. Tres coses ya excellents en esta victoria, lo animo dels que peleaven, que era gran, lo profit de la victoria, que sonch molt, y la gloria, è honra del triunfo, que sonch honros. Miraculosa victoria? Si. Y per hon los ve?* La Eatura ho dirà: *Nos pugnabimus pro animabus, & legibus nostris.* Peleaven per la salvacio de les anime

Gran victoria de la espasa de Iudes lo Macabeu.

D. Thom.
hic.

mes

45

mes, peleaven per la sancta lley: clar està que havien de vencer miraculosament, pochs contra molts, desarmats contra forts, pero portaven à Deu davant. Y qui eren estos? Los Macabeus, dits aixi per que portaven en lo Estandart estes l etres M. C. B. I. que vol dir: *Quis sicut tu in fortibus Domine?* Senyor, qui ya fort com vos? No es est el exercit dels Catolichs que confessen que no hya ningú poderos en los exercits com Deu? Y qui es lo Capita? Iudes, confitens, el que confessa la vera Fè, est es lo invicte Conquistador Iudes Macabeu, tenia bell tall, y forces, aixi mateix era lo Rey Don Iaume. Y que fa? *Gla- dium Apollonij abstulit, & erat pugnans in eo omnibus diebus.* Prengue la espasa de Apolloni, gran Capita, ya mort, com lo Rey prengue la espasa que estava junt al cos mort de vn gran soldat, Religios del Temple, y peleava cada dia ab ella, *& erat pugnans in eo cunctis diebus.* Nicolau de Lira: *Hoc dicitur ad denotandum gladij bonitatem.* Era tanta la bondat de aquella espasa, que cada dia peleava ab ella. No es esta la Tizona? *Hoc dicitur ad denotandum gladij bonitatem, &c.* O espasa del Rey Don Iaume, mes excellent que la de Apolloni, ab que pochs vencien a molts, per que peleaven per la Fè, per la lley, *propter veritatem, &c.* y triunfaven victoriosos, *& deducet te mirabiliter dextera tua.*

Pro-

Cornel.
bic.
Vert. 3. ss.
cux Sant,
Iulius, Ca-
esar, Con-
stantinus,
Herculinus
Carolus
Magnus pro-
cerò fuere
corporè. &
viribus:
ideozaxi-
mij bella-
pores: sa-
lis suis 2n
dus.

Perque es
digueren
Macabeus

Proseguixcam lo lloch : *Sagitta tua acuta.*
Que agudes eren les sagetes del Rey , y que penetrants ! mes en veritat que tan be eren agudes les dels moros; digaho lo senyor Rey, que fonch nafrat de vna delles, y estigue cinch dies en cura. Mes nom espante,

*Que vna Ciutat, com Valencia, tan bella, tan florida,
tan noble, algun dolor, alguna nafra, algunes
gotes de sanch li havia de
costar.*

Amenitat
del riu Tu-
ria.

Sicut lilium inter spinas: sic amica mea inter filias. Altres del Hebreu lligen, sicut rosa inter spinas. Que senyora es esta tan bella ? La Ciutat de Valencia. Digaho Claudià Poeta: *Floribus, & roseis formosus Turia ripis.* El riu Turia te les margens de la sua ribera tan florides, que estant Valencia a la marge de aquest, tota es roses, y flors, la mes purpurea rosa es la Ciutat. Com diu, donche, que està esta rosa entre espines ? Pera que les espines cerquen la purpura d'una rosa ? S. Basili el Gran: *Rosa à principio sine spinis prodierat, sed post ad pulchritudinem floris vera pres accessere: ut haberemus simul oblationem cum dolore coniunctionem.* La rosa (diu lo gran Basili) de la naturalea esta lliure de les espines, mes ventla tan

S. Basili.
vol. 3. de
vescato.

tan bella, y tan polida, se li vingueren les espines al rededor, pera que quant la vullga algu collir tinga ab lo goig de la possessio de flor ta bella, al gun dolor, y sentiment, que flor tan bella no era raho, que no costàs dolor. Vingue lo Rey Don Jaume als jardins de Valencia, à collir esta purpurea, y real rosa de la Ciutat. Señor què te moltes espines de llances, y sagetes, y podrà ser, os coste esta rosa molt cara.

No importa que es rosa molt bella ; allarga la ma pera collirla, possali siti ab son Exercit (que en lleti es diu manus) vol la pendre ab la ma, tirali vna sageta, peguenli en lo pols hixli à la cara la punta, derrama la real sanch. Ay que dolor ! Mes no importa : Que rosa tan bella alguna punchada me hauia de costar ; que son les espines molt agudes. *Sagitta tua acuta.*

No puch passar per alt ; puix tracte ara de aquest lloch dels Cantars, vna interpretaciò antigua, y pera molts serà molt nova, per la novelat del Autor, y darà gran conort al auditori per ser tan devot del sanct Miseri de la Inmaculada Concepcio de la Sagrada Verge Maria, y per ser de un sanct Valenciat, nat en ella lo any 1227. lo docte, y benaventurat Pare S. Pere Pasqual, fill de esta Noble Ciutat de Valencia, Canonge desta sancta Metropolitanana Esglesia, y apres Re-

H. li-

Valencia
compara-
da a la ro-
sa.

Altra doc-
ta exposi-
cio de Sàct
Pere Pal-
qual Valé,
cia.
ligios de la sagrada Orde Militar de N. Sen-
yora de la Merced , Redemicio de Catius , que
prenguè lo sanct habit , en lo Real Monastir de
esta Ciutat , lo any 1250. Bisbe titular de Gra-
nada , y apres Bisbe de la sancta Esglesia de laen.
Y ultimament Catiu , y Martir , en dita Ciutat
de Granada , gloriosament degollat per nostra
S. Fè , en un llibre , que entre altres molts , escri-
guè en nostra llengua Valenciana , intitulat per
los Authors vulgarment , *Biblia chieca* , impres en
Barcelona , lo any 1492. en la fulla 44. plana se-
gona , he llegit que diu estes paraules , que pera mi
foren de cordial consolacio .

In signe
lloch en
favor de la
Immaculada
Concep-
cio de la
Verge Ma-
ria.
Donques de rem emtendre , è creure pere special gra-
cia , que aquesta sobredita Verge es aquella de la qual
los proverbis di huen , que en la sua creacio fonch elec-
ta , ser mare de Deu : E per ço quant fonch la pleni-
tud del temps , Deu volgue revelar per Langel Gabriel
aquesta Concepcio per gracia especial , è volguela re-
servar del pecat original , lo qual era mortal , è de tota
altra lesio de futzura , è aço feu Deu per gracia : Aixi
com aquell ; lo qual devia pendre carn de aquesta , lo
qual devia ser bell , è mes bell dels fills del homens , se-
gons era ja profetat . Lo original pecat , venc en lom
perdes obediencia , perque caiguer en la ira de Deu en
tant , que Deu dix : Penit me , com he fet home . Don-
ques si la Verge Maria es concebuda en pecat original ,
au-

auriem à dir , que en algunt temps fonch en la ira de
Deu , ço que nos deu dir , ni creure ; mas que ans de la
sua Concepcio , è apres estada en la suagracia , è
amor , e aço feu Deu , è poguè fer per gracia especial ,
aixi com feu dels tres infants , los quals foren nesos en
lo foch del forn per cremar , è com lo foch de sa natura
sia molt calent , avia a fer la sua operacio , mes Deu
com a poderos , feu cessar la natura del foch , que no po-
gue cremar , ne fer los algun mal , ans ixqueren del foch
sens alguna lesio , è foren pus bells , que abans no eren ;
è aixi quant mes la Verge Maria , per de electa , la qual
devia concebre , è infantar lo seu fill , fonch per Deu re-
servada de t ta macula , aixi original , com mortal , com
venial , è per ço diu la scriptura , aixi com liri entre les
espines , aixi la mia amada entre les filles ; è altra es-
criptura diu , tota bella est la mia amada , è maculano
es en tu . Esta es altra rosa , y flor de lliri , que lo
Rey Don laume cullguè dels jardins de Valen-
cia , miren si es podia ab flors tan belles , è fragats
aconortar de la espina , ò la satgeta que en aquest
tan florit Roser se li clavà . Sagittæ turæ acutæ
etc.

Populi sub te cadent , vista la tua espasa , en la
ma dreta els pobles te se rendiran als peus , y es
cauran postrats , y humillats : que es tal ,

Que es tan tessa, ô Tizona eixa espasa ; que sens entrar à sacola Ciutat , de pura por se rendiran, y com si pelear a los moros es donaran.

Genesis cap. 48. v. 22. **D**o tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorre in gladio, & arcu meo. Diu Iacob à Iusep fill molt amat , pera mostrar lo amor que et tinch sobre tots los germans vull millorarte en la herencia : Y així et fas donacio de vna partida de terra, que yo mateix la conquisti, y la tragui del poder , y de les mans del Amorre ab la valentia de la mia espasa, y destrea del meu arch. Gran dificultat à causat aquest text als Sagrats Expositors ; per que si miram lo capitol 33. del Genesis en lo vers. 19. trobarem que est camp lo comprà Iacob dels fills de Hemor , pare de Sichem, per cent corderers que els donà : Emitque partem agri, in qua fixerat tabernacula, à filiis Emor Patris Sichem centum agnis : Et erecto ibi altari, invocavit super illum fortissimum Deum Israel . Si el comprà, y el pagà, com diu Iacob , que el conquistà abla sua espasa ? Solta la dificultad Nicolau de Lira, desta manera. Dicitur Iacob in gladio tulisse agrum, quia Populi qui erant in circuitu, congregaverunt

Gen. cap. 23. v. 19.

runt

runt se vt irruerent super Iacob, & filios eius proper depopulat am Vrbem Sichem , sed Iacob armavit se & filios suos. Vnde timor Dei cecidit super illos , & non sunt ausi invadere illum : Vnde hunc agrum obtinuit iure belli. Quant Simeon , y Levi , vengaren la deshonrra de Dina sa germana , vnguereu al Exercit los pobles comarcans de Siquem , à vengar la vengança, y castigarla. Mes Iacob searma ab sa espasa, y arch à si, y als seus, y no foren goçats de acometrel los contraris, per on se quedà señor de aquella terra, iure belli , per dret de guerra , y esta terra li donà a Iusep de millores entre tots los germans. Sols lo temor de la espasa de Iacob, sense pelear lo seu señor de aquella terra, y la donà à Iusep son fill amat. Sols la por de la espasa de altre Iacob , O Iacobus Rex. El Rey Don Iaume , ò Don Iacob, fonch bastant pera que Zaen no goças acometrel ab deu mil homens, contra mil , y apres li rendis la Ciutat. Esta Ciutat ! O Valencians venturosos, y amats de Iacob, es vostra herencia , y possessio , entre tots vostra germans, estimaula, guardaula, honràula; que es conquistada ab la espasa de vostron Pare Iacob , el Rey Don Iaume , dit Rex Iacobus, altre Iacob. Populi sub te cadent , que se li rendì de pura por que li tenien los moros á esta espasa intrepida, y vencedora. A esta se li deu est gran

La espasa
Tizona co
quistà a va
lencianos
por.

Lo Rey Dò
Jaume al
tre Iacob

gran be que possehim , esta Ciutat que gozam,
est paraís terrestre que habitam. Y estau ente-
nent Valencians illustres.

*Que esta espasa es la defensa de Valencia , y ab esta
espasa es cumplir à la clausula del text , sedes tua
Deus in seculum seculi , defensarà esta es-
pasa la Seu , y la Ciutat , que no vinguen
a ella los moros.*

12 Macab.
c. 15. v. 15

DESMAYA T lo Poble Machabeu, de
veures ab tan poques forces , y los con-
traris tan poderosos els esforgava el va-
leròs Princep Iudes , referintlos lo que ensomis-
Somipor-
tents de
Iudes lo
Macabeu.
li avia succeit desta manera. Extendisse Iere-
miam Prophetam dextram , & dedisse Iudæ gladium
aureum , dicentem : *Accipe sanctum gladium , munus à
Deo , in quo deiijcies adversarios Populi mei Israel.*
Que Ieremies Profeta allarga la ma , en ves de
Iudes Macabeu , y li da vna espasa de or , dientli
pren esta espasa sancta present , y do que tenvia
Deu , ab la qual faràs fugir los enemichs del Po-
ble de Israel . E legans paraules , y ajustades al in-
tent ! Que posades en la boca del Rey Don
Iaume , diu à Valencia lo que al Machabeu va-
lent dia Ieremies , pren ò Ciutat mia de Valen-
cia esta espasa sancta , ab lo qual faras fugir (si
acàs

acàs vinguessen altrà vegada) los moros ene-
michs del Poble Christia , ver Israel No ya
paraula que no tinga gran misteri que ponderar.

Gladium aureum , dificulta Cornell à Lapide , y
Cornelius.
tambe el Doctissim Pare Gaspar Sanchis , si
aquella espasa era de or , perque el metall del or
no es al proposit per ser tan flexible , pera fer fu-
lles de espases , y menys espasa , que figuràs nostra
Tisona que era tan fort , y ben templada . E res-

pon . Gladius hic , non fuit ferreus , sed aureus , ut pote
divinus , que enim Dei sunt , aurea sunt ; aurum enim
splendidissimum , & pretiosissimum representat nobis
Deum , deique dona augustissima . El ser esta espasa
de or , y no de ferro somiada , sonch pera signifi-
car lo gran valor , y estimacio de ella per ser de
Deu y les coses de sa divina Magestat , son to-
tes or , & augustes , precioses divines ; ò espasa
del Rey Don Iaume de ferro eres , mes eres
tota de or , mes preciosa que si foires de or , de
diamants , de perles , de topasis , y carbuncles , per
que eres do de Deu , que per ma de aquell gran
Ieremies , zelòs de ton be , ja defunet , te ha donat
Deu , amala , y estima la com venguda de tal ma ,
y per tal ma , perque ab esta faràs fugir à Africa
los moros , ab esta conservaràs la Esglesia en Valen-
cia . Sedes tua Deus , &c.

La espasa
de Iudes
Macabeu
perque es
dix de or.

Lo Pare Gaspar Sanchis porta altres dos
inter-

54

interpretacions molt dignes del seu erudit ingenieria La primera. *Aureus dicitur quasi in auratus, quia tam apud sacros, quam apud profanos Authores vocatur aureum, quod ab auro accepit aliquid dignitatis, & lucis.* Sic credo, hunc gladium in auratum fuisse, quia in auratum capulum habebat, & illa omnia que non nil recesserunt ab acie. Gran doctrina, y molt lliteral, y aguda! Diuse de or esta espasa, no per que la fulla fora forjada de tan noble metall; finno per que tenia el pom, lo puny o empunyadura, les guarnicions, y lo demes distant dels fils de la fulla, tot daurat, y est estiles dels Escriptors sagratis mole comu, que dihuen de or, a lo que te del or algun llustre, o resplendor. No es esta la nostra espasa del Rey Don Iaume? No te lo puny, o manech daurat, y les garnicions? Digas per tant ab molta raho, *gladius aureus.* La Tizona espasa de or.

Alota raho Altra rao porta lo citat Autor tan bella cosa la primera y es esta: *Aut certe aureus gladius dicitur quia optimus; est enim vstitutum, vt que pulchra, aut præciosa sunt aurea dicamus. Quant vna cosa es molt dolça, diem es vn tros de sucre, quant es molt præciosa diem, es vn tros de or pera denotar la bondat, y valor de ella.* Diula historia, q li da vna espasa tan bona, que era altretant or, com diem, que S. Iuan Chisostom tenia boca de

Figura de
la nostra
Tizona dada
rada en les
guarni-
cions.

55

de or, que S. Pere Chrisolech tenia paraules de or, aixi mateix esta espasa era de or, perque per ella llançaria de la terra los enemichs de Deu, el el gran Capità.

Altre dubte: perque es diu la espasa sancta sent vna arma seglar! No es mala etimologia de sanct Geroni, citat per lo Fanens *sanctus id est sanguine tinctus.* Lo mateix es dir sanct, que tenit de sanch, que es espasa (demane yo) est trobarà segons esta raho mes sancta, que la del Rey Don Iaume, tantes voltes tenyda ab la sanch dels moros, no solamente sancta, mes encara sanctissima. Y si antigament les coses se sanctificaven tenintles ab la sanch de les viñtimes, y resles dels sacrificis, esta espasa quants moros degollava, tants sacrificis a Deu oferia, y en la sanch de les viñtimes (encara que de homens) irrationals per la barbaritat è brutalitat dela sua secta, digas d'ochs esta espasa sancta, digas sanctissima, y com a tal la deu estimar Valencia, y tambe perque es de tal calitat,

Que sab en temps de guerra contra els moros fer espasa, y en temps de pau fer corbella pera els Christians, y es tornarà espasa altra volta, si es menester fer guerra als moros.

Molts centenars de anys ha estat esta noble espasa feta vna corbella, o falç torçuda, y doble

Fanens
super illud
Iaia san-
ctus, san-
ctus, san-
ctus.

Espasa del
Rey Don
Iaume se
diu san-
cta.

Que signi
Era estar
esta espasa
la corva-
da tants
anys.

*Isaie cap.
2. vers. 4.*

Cota hic.

*Martialis
lib. 14. E.
pigram.
14.*

blegada en lo zaquisarni', ò traginat daurat dà la Ciutat, y apenes la arrancaren de alli quant se tornà à parat dreta, y teza, ò Tizona, com esta va quant hixque de la ma del mestre. Que voldrà significar bondat de espasa tan gran? Digaho el Profeta Isaies capitol. 2. & confabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas infalces. Vindrà temps, diu lo Profeta, que les espases, y llances dels Christians se convertiran en relles pera llaurar, y corbelles, ò falces pera segar. Que vol dir lo Profeta en tal enigma? Delcifral Cornell à La pide: *Cessintibus bellis, ex militibus fient agricolæ, ar- mæque sua convertent in ligones, in vomeres, & falces, quia omnes studebunt concordia, & paci, atque in pace terram; agrosque colent.* Los soldats se tornaran Llauradors, les armes relles, y corbelles, en senyal de pau; perque en la guerra es pelea, en la pau es sembra, y sega. Dir lo Profeta q̄ les armes se tornaran corbelles, es dir que avia gran pau. La espasa del nostre Rey Don Jaume, pera els moros era espasa, els feya guerra pera els Christians, pera els Valencians, es corbella, els asegueua pau. Tot ho conclou el Poeta Marcial, en un distich digne del seu ingeni, parlant de una espasa.

*Pax me certa ducis placidos conflavit in vsus,
Agricole nunc sum, militis ante fui.
Mes replicara el curios. perque ara se ha tor-*

nat

nat la salç, espasa, que aixi com la baixaren del trespol de la sala es torna teza, y dreta? Responch, que es dir retoricament muda la espasa, que si de espasa es fa corbella, en temps de pau, si el moro torna à Valencia el farà fugir, y que ya el està desafiant tornada à espasa, y dient: Vine barbaro mahometà, camina, com no vens? Que yo ya telpere, ya em so tornada espasa, pera defensar esta mia Ciutat, vine intentau, y veuras com te anirà.

*Que qui fab de espasa, fer se corbella, fab contra tu de
corbella tornar se espasa.*

D Eclarau Ioe Profeta en lo capitol. 3. *Iocel cap* concidite aratra vestra ingladios, & ligo- ^{3.} nes vestros in lâceas? *Vatable llig: concidite* bidentes vestros in gladios, & falces vestras in lan- *Corneli* ceas. Pera que? Cornelij à Lap. *falx conflatur in* eusem tempore belli. *Ve dixit Virgilius.*

Et curvæ rigidum falces conflantur in ensim.

Pareix que estava mirant lo Poeta nostra espasa. Primer corbella, ò corvada, y ara dreta, y teza. Primo falces. Despues rigidum conflantur in ensim. Pera que? perque si venen moros, ya els està desde ara atemorizant, y amenaçant, que ha de pelear per Valencia, y la sua catolica Fè. *Sedes tua Deus in seculum seculi.* Y es aixi.

*Lib. 1.
Georg.*

*Que vol
dir esta
espasa tor-
nantse à
enderezar*

I a

Que

*Que mentre esta espasa guardará, y defensará nostra
Ciutat, los moros no gosarán venir, ni pensaro.*

Expusos per lo pecat se veren nostres pri-
mers Pares del Paraïs , y perque no po-
guessen entrar à collir del arbre de la vida
el fruit vital, diu lo sagrat historiador, que *Collo-*
cavit ante Paradisum voluptatis Cherubim, & flāmeū
gladium, atque versatilem, ad custodiendam viam li-
gni vitæ. Que possà à la porta del Paraïs vn Che-
rubí ab una espasa de foch , pera que no entras
mes Adam en lo Paraïs. Molts reparos te la his-
toria: lo primer, perque de foch la espasa? Non di-
xit flāmam gladij, sed flāmeum gladium , id est gla-
diū flammam vromentem. Flamejant com lo foch, està
be, es lo mateix que si diguera, que la espasa esta-
va feta vn tiò de foch, que no es tot foch, mes fla-
mèjà ab foch à la punta. Lo Paraïs es Valencia,
Parais de roses de sancts martirs , Parais de lliris
dels vergens , Parais de gesmirs de sancts Con-
fessors, Parais florit de ciencies , florit de noblea,
florit de valentia, y valor. D'est paraïs los expul-
gladiis, son los moros, (encara que no son nostros Pa-
*qui homi-
nes qui ex-
pulsus es,
tra repel-*
*les, ut nō
litteras illi
espasa, si aquella feta vn tiò està; feta una Tizo-*
*ternum in
uerso.* *flameum gladium, pera guardar est Paraïs, que*
eli

*Genes. 3.**v. 24.**Cornel.
& Lira.**Vna espasa
la feta vn
ciò flame
jant.**Cornel.**Hugo s.s.
Victor.**Pojus est
flameus:**gladius,*
qui homi-
nem qui ex-
*pulsus es,
tra repel-*
*les, ut nō
litteras illi
espasa, si aquella feta vn tiò està; feta una Tizo-*
*ternum in
verso.*

59
els expulso no puixen tornar. *Sedes tua Deus , in
seculum seculi.*

Altre reparo: *Posuit Cherubim , qui juga esta* *S. Hyer.*
espasa es Cherubi, perque no Serafi,ò altre An-
gel? Yo ho diré ab S. Geroni. Cherubim plenitudo
scientiae interpretatur Als Serafins los quadrà el
amor, als Cherubins el coneiximent , a aquells la
voluntat, à estos la raho, aquells son volitius , es-
tos racionals. Sia, diu Deu, vn Angel racional, lo
q te à carrech el dur esta espasa: y aixi vem que en
esta processó la espasa la porta lo señor Racio-
nal.

Finalment, *virga directionis, virga regni tui. El*
govern y lleys , q el nostre Rey donà a Valencia
foren totes amor paternal, es vara de direccio. Yo
li diria si à la vara del govern directio , per les
lleys directiu, à la espasa del Rey dileccio.

Que lo Rey deixant esta espasa à Valencia , li mostra
la gran dileccio, è amor que li tenia.

Ionatas diligebat eum (çò es à Davit.) quasi ani-
mam suam, nam expoliavit se Ionatas tunica , qua-
erat induitus, & dedit eam David, & reliqua ves-
timenta sua usque ad gladium, & arcum, & balteum.
Amava Ionatas fill del Rey Saul à Davit , com
la sua propria vida , perque es despulla los ves-
tits

*1. Reg. c.**18. v. 4.*

*Lo Rey dei
xant ctsa
espasa à
Valencia
li mostra
lo que la
estima , y
sma.*

tits què tenia, y els donà à David, y tambe li dona la espasa, y el arch, y el ceñidor, ò banda militar. Repara el Abulens en estes dadives, y en particular en la espasa. Darli à Davit vna espasa, era señal de tan gran amor, darli vna espasa era ostentar quel estimava com la sua vida? Si li daria totes les armes morriò, gola, peto, espallar, braçalets, cota, manyoples, cuixes, botes, y espuelas tant polides totes, y tan riques, com se pot creure, que les avria Princep tan gran, estava be, mes vna espasa? Si vna espasa, respon lo Tostat, y dona la raho. *Qaia cum gladius sit armatura levis , & communis, ut ebat semper eo Ionatas , & ob hoc erat familiarior quam alia arma.* La espasa es entre les armes la mes manual, y laogera, les altres son mes feixugues, y pesades, lo arch sols lo du el Princep quant va à caçar, ò a pelear, lo morriò, peto, y les demes, quant ix a vn dessafiu, ò a vn cornejig, mes la espasa nunca la deixa del costat, *Erat ei familiarior , quam cetera arma.* Esta era la joya mes amada, mes familiar, mes apreada, y estimada de Ionatas, perque sempre la duya en si, per hon dantli esta arma de la espasa, li mostrava lo major amor, y dileccio, que li podia mostrar, ostenta quel amava com à la vida sua. *Ionatas diligebat David qua si animam suam.*

O Valencia, que amor, !que estimacio te ha mos

*Abulens:
hice*

mostrar lo Rey ton Señor, y Conquistador tan gran, que te ha donat en señal de la sua dileccio. la espasa Augusta, y victoriosa familiar amiga, y amada de sa Alteza, estima favor tan gran, ama caritat tan fina, agraix dadiva tan preciosa, y enten, que dante la espasa, te ha dat quant tu podies desitjar. Esta espasa, es la del Paraïs, que guardará q en tu no entré moros. Esta espasa es la de Elies, ab que foren degollats los Profetes de Baal. Esta espasa es la de Ionatas, que declara el amor que tenia à Davit. Esta espasa es la de Davit ab que vencè la superbia del Filisteu Iagant. Esta espasa es la de Iudit, ab que fonch degollat Olofornes. Esta espasa, es la de Jeremies, que fonch donada à Iudes Machabeu. Esta espasa es la de Apolloni mort, ab que apres triunfava el Capita inviète Iudes. Esta espasa es la que en lo Apocalipsis hixquè de la boca de Deu. Esta en fi es la espasa sancta, que S. Pere Nolasco procurà entrar en Valencia, y ara vn fill seu la procura honrar.

Sancta, perq per ella entra en tu la sancta Fé catolica. Sancta, perque ha desterrat de dins tua la Mahometana blasfemia, y supersticio. Sancta, perque per ella tens la vera Religio. Sancta, perque per ella tens esta Cathedral tan sancta, y tantes sanctes Parroquies. Sancta perque per ella te han

*Perque es
ta espasa
mereix
dirse sancta*

62

han vengut tan sanctes Clerecies , y Religions-
Sancta, porque ella ta dat fills tan sancts , Prelats
tan insignes,Ciutadans tan nobles , Magistrats
tan prudentis,Dotors, tan sabis, y Ciutadans tan
richs,tan nobles,y discrets. O Valencia illustre.
Accipe gladium sanctum. Esta es la espasa Sancta,
per qui regna en tu la virtud , per qui lluix en
tu la Fe, per qui es radica en tu la esperança,per-
qui s'ensengue en tu la caritat , per esta tens tot lo
be, per esta fôch bandejat de tu lo barbaro,y cruel
Mahoma. Y per esta entra dins tu Iesu Christ
verdader Sol de Iusticia,quet dona en esta
vida claror de gracia, y et coronarà en
l'altra de resplandors de glo-
ria. A men.

(::)

F I N I S.